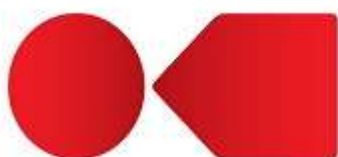

Årsrapport 2019

KONKURRANSE
TILSYNET
Norwegian Competition Authority

Innhold

1.	Leders beretning.....	2
2.	Introduksjon til virksomheten og nøkkeltall	4
2.1	Virksomheten, samfunnsoppdrag og mål	4
2.2	Organisering og ledelse	7
2.3	Nøkkeltall årsregnskap	8
2.4	Virksomhetsspesifikke nøkkeltall	9
3	Aktiviteter og resultater	10
3.1	Overordnet vurdering av oppnådde mål.....	10
3.2	Ressursbruk	12
3.3	Effektiv fusjonskontroll.....	13
3.4	Håndheving av forbud mot misbruk av dominans	17
3.5	Etterforskning av konkurransebegrensende samarbeid	19
3.6	Pådriver for konkurranse.....	23
3.7	Dagligvaremarkedet	28
3.8	Internasjonalt	30
3.9	Konkurransefaglig forskning og utredning	31
4.	Styring og kontroll i virksomheten	35
4.1	Overordnet vurdering av styring og kontroll i virksomheten.....	35
4.2	Bemannings.....	36
4.3	Inkludering, mangfold og likestilling	37
4.4	Arbeidslivskriminalitet.....	40
4.5	Sikkerhet og beredskap	40
5.	Vurdering av framtidsutsikter	42
6.	Årsregnskap	45
	Vedlegg 1 - Det alminnelige prisreguleringsfondet - Årsregnskap.....	54
	Vedlegg 2 - Det alminnelige prisreguleringsfondet - Rapportering på prosjekter	57

Foto: Forside: Mostphotos.com - dagligvare: Stephen Mcsweeny, app: Andrey Popov, alarm: Angel Nieto, butikk: Doug Olson, bensinpumpe: Wavebreakmedia. Bilde Lars Sjørgard: Marit Hommedal. Resultatkjede: DFØ. Ikoner: <https://iconmonstr.com>. Bilde bygg bakside: KLP.

1. Leders beretning

Konkurransetilsynet har i 2019 fortsatt sitt arbeid med å jobbe bredt ut mot mange markeder og ulike typer saker, i tråd med vår strategiske plan for perioden 2017-21. Vi har vært synlige i blant annet markedene for dagligvarer, drivstoff, alarm, pensjon, helse, drosje og bøker. Vi har brukt hele bredden i virkemiddelapparatet vårt: fusjonskontroll, kartellavdekking, hindre misbruk av dominerende stilling samt å arbeide for at rammebetingelsene legger til rette for konkurranse. Ved en slik bredde viser vi at vårt arbeid omfatter alle næringer og mange typer adferd, og favner store markeder som er viktige for norske forbrukere. Vår innsats bidrar til at bedriftene etterlever konkurransereglene og gir en økt forståelse for bruk av konkurranse som virkemiddel. Etter mitt syn har vi derfor lyktes med vårt samfunnsoppdrag, som er å fremme konkurranse som er til fordel for forbrukere og næringsliv. I en artikkel i Samfunnsøkonomen har vi vist at håndhevingen av konkurransereglene kan gi årlige milliardbesparelser for norske forbrukere. Forskningsresultatene fra prisreguleringsfondet som vi forvalter har også styrket kunnskapsgrunnlaget for å lykkes med en effektiv håndheving. En ny studie utført av Menon Economics på oppdrag av Konkurransetilsynet underbygger betydningen av konkurransepolitikken.

Konkurransetilsynet ansatte 16 nye medarbeidere i 2019. Flere av disse ble ansatt da tilsynet ble tilført økte ressurser for å satse enda mer på dagligvaremarkedet. Tilleggsbevilgning var på 6,5 millioner kroner i 2019 og satsingen fortsetter i 2020. Vi har opprettet en prosjektgruppe Dagligvare, som består av personer med ulik faglig bakgrunn og erfaring. Prosjektgruppen arbeider med markedsovervåking og identifisering av tiltak som kan fremme konkurransen i dette markedet. Den etablerte markedsavdelingen for mat, handel og helse, som i mange år har arbeidet med dagligvaremarkedet, får herved frigjort ressurser som benyttes til å styrke håndhevingen av konkurransereglene. I løpet av året har vi også arbeidet med å styrke ledergruppens kompetanse og iverksatt flere tiltak for å utnytte ressurser på best mulig måte.

I november var det bevisikring hos flere aktører i dagligvaresektoren. Konkurransetilsynet har mistanke om at store forskjeller i innkjøpspriser i visse tilfeller kan føre til høyere priser til forbrukerne, hvilket kan innebære et mulig lovbrudd. Denne bevisikringen hadde blant annet sin bakgrunn i vår undersøkelse av innkjøpspriser til dagligvarekjedene, der vi fant at noen leverandører hadde store forskjeller i sine priser til dagligvarekjedene.

Konkurransetilsynet arbeider med flere saker som omhandler mulig brudd på forbudet mot misbruk av dominans. I 2019 fikk tilsynet fullt medhold i Konkurranseskilagenemda for sitt vedtak fra 2018 om å illegge Telenor et gebyr på 788 millioner kroner. En pågående sak omhandler mulig misbruk av dominans i markedet for salg av øl til serveringssteder. Tilsynet vurderer å avslutte denne saken med avhjelpende tiltak.

Arbeidet med kartellavdekking har vært prioritert høyt også i 2019. Vi jobber bredt med ulike typer saker i markeder som er viktige for norske forbrukere. I juni varslet vi Sector Alarm og Verisure om gebyrer på til sammen om lag 1,2 milliard kroner. De varslede gebyrenes størrelse illustrerer at saken er alvorlig og omhandler et stort marked som berører mange kunder i Norge. Rett før sommeren var tilsynet også på bevisikring hos to aktører i avfallsbransjen. Fem måneder senere ble saken lagt bort, da mistanken om mulige lovbrudd var avkreftet. Dette viser at vi jobber effektivt ved tidlig å fokusere på om vi har fått informasjonen som kan bekrefte eller avkrefte vår mistanke. Vi har videre jobbet med flere andre saker som omhandler mulig brudd på forbudet mot konkurransebegrensende samarbeid, blant annet i bokmarkedet, dagligvaremarkedet og drivstoffmarkedet.

Vi har i 2019 fortsatt vårt effektive arbeid med fusjonskontroll. For oss er det viktig at dette arbeidet gir næringslivet forutsigbarhet og rask avklaring. I 2019 ble 96 prosent av alle meldinger om fusjoner og oppkjøp klarert i fase I (innen 25 virkedager), og de fleste av dem tidlig i fase I. I ett tilfelle, i vaskerimarkedet, trakk partene meldingen etter at vi varslet mulig inngrep. Det viser fusjonskontrollens disiplinerende virkning. Vi grep inn mot tre fusjoner og oppkjøp. Vårt første inngrep mot et minoritetsserverv omhandlet Sector Alarms oppkjøp av eierandeler i Nokas. Tieto-Evry fusjonen ble godkjent relativt raskt, ved at sak- og arkivsystemet til en av partene ble solgt ut. I én av sakene, Prosafe-Floatel, ble det nedlagt forbud.

Opplysningsplikten er en viktig del av fusjonskontrollen. For å kunne ivareta forbrukernes interesser er Konkurransetilsynet helt avhengig av å få tilgang til pålitelig og lovpålagt informasjon fra partene. Kun da kan vi vurdere om det er grunnlag for å gripe inn mot mulig konkurranseskadelig adferd og forebygge konkurranseskade. I løpet av 2019 har vi i to tilfeller sendt varsel om gebyr for henholdsvis brudd på opplysningsplikten og uriktige opplysninger i inngitt melding.

I tillegg til håndheving av konkurransereglene, er en viktig del av vår virksomhet å være en pådriver for å utvide konkurransearenaen. Blant annet kommer vi med forslag om regulering som fremmer konkurranse, slik at forbrukerne får et bedre og billigere tilbud. I taxi-markedet har vi i en årrekke foreslått endrede regler. I 2019 vedtok Stortinget en deregulering av denne næringen som er i tråd med vårt forslag. Et annet marked vi har vært opptatt av, er offentlig tjenstepensjon. Her arbeider vi for at det legges til rette for at nye aktører kan utfordre den etablerte aktøren som i dag er alene i dette markedet. Velfungerende konkurranse i apotekmarkedet er viktig for en sårbar forbrukergruppe. Rammebetingelsene må legges til rette for dette. Konkurransetilsynet sendte derfor en påpekning til Helse- og omsorgsdepartementet der vi forslår å fjerne en regel som åpner for å ikke innvilge apotekkonsesjon til foretak med en markedsandel på over 40 prosent.

Mye av grunnlaget for regelverksutviklingen på konkurranseområdet skjer i EU-nettverket, og vi har en viktig oppgave i å følge og rapportere om utviklingen til vårt departement. For Konkurransetilsynet er deltagelse i nettverket særlig viktig i forhold til effektiv håndheving, særlig hva angår digitale markeder med globale aktører, som har en overnasjonal dimensjon. Den stadig større betydningen av digitale markeder har vært i fokus i 2019, og vil prege vårt arbeid i årene framover.

Sist, men ikke minst, har det nordiske samarbeidet vært sentralt også i 2019. Vi feiret i september 60 års nordisk samarbeid, da vi arrangerte det årlige nordiske møte for konkurransemyndigheter. På samme tid trådte ny, nordisk avtale i kraft, og den gjør kampen mot konkurransekriminalitet mer effektiv på tvers av de nordiske landegrensene.

Bergen, 28. februar 2020

Lars Sørsgard
konkurransedirektør

2. Introduksjon til virksomheten og nøkkeltall

2.1 Virksomheten, samfunnsoppdrag og mål

'Konkurranse er et virkemiddel' som bidrar til effektiv ressursbruk. Kundene får et bedre tilbud av varer og tjenester, med bedre kvalitet og lavere priser, og konkurranse bidrar også til at norske bedrifter blir mer konkurransedyktige i internasjonale markeder. I henhold til regjeringens langsiktige mål og strategier vil en streng konkurranselovgivning og et effektivt tilsyn fra konkurransemyndighetene gi **velfungerende markeder.**' (Konkurransetilsynets strategiplan 2017-2021)

Dette er grunnlaget for Konkurransetilsynets virksomhet. For at markeder skal bli, eller forbli, velfungerende har tilsynet følgende samfunnsoppdrag: **Fremme konkurranse som er til fordel for forbrukere og næringsliv.** Hovedoppgaven framgår også av Tildelingsbrevet 2019, som legger vekt på både håndheving og synlighet. Følgende to oppgaver er essensielle for å oppfylle samfunnsoppgaven:

1. Å håndheve konkurranselovgivningen

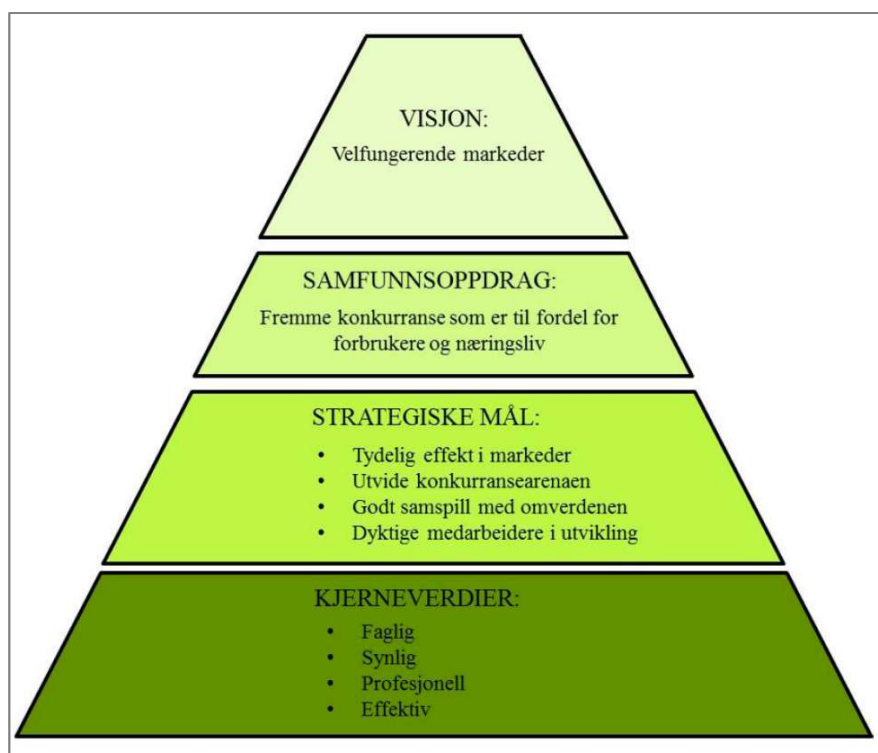
Konkurransetilsynet skal håndheve konkurranseloven og EØS-avtalens konkurranseregler. Konkurranseloven forbyr samarbeid som begrenser konkurransen og misbruk av dominerende stilling. Bedrifter har plikt til å melde fusjoner og oppkjøp til tilsynet, og tilsynet kan gripe inn hvis disse er konkurranseskadelige.

2. Å være en pådriver for konkurranse

For å forhindre konkurranseskadelig atferd, blant annet gjennom økt forståelse for *hvorfor* konkurranse er det viktig, må Konkurransetilsynet være tydelig og ofte til syne i offentligheten. En annen viktig del av å være pådriver for konkurranse er knyttet til Konkurransetilsynets oppgave med å påpeke konkurransebegrensende virkninger av offentlige ordninger og reguleringer samt fremme forslag med sikte på å styrke konkurransen.

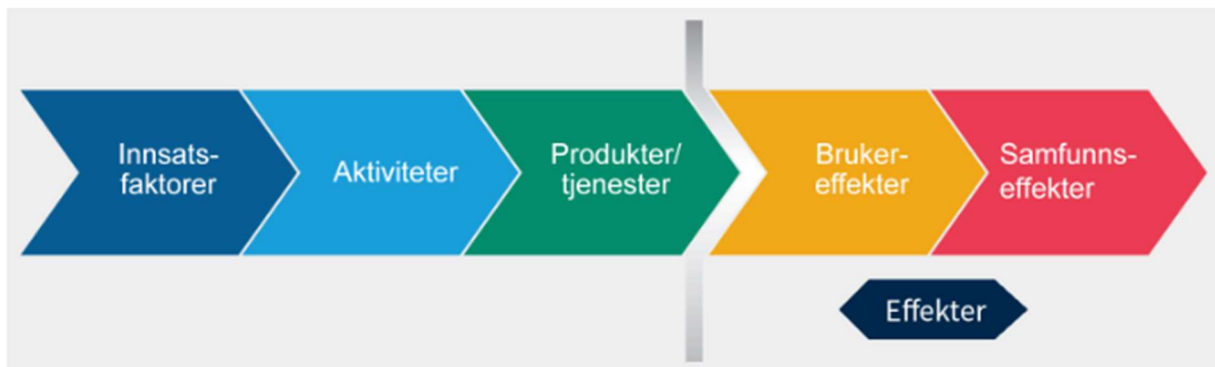
Strategiplan

For perioden 2017-21 har tilsynet definert fire strategiske mål, med delmål for hvert av dem. Figuren viser strategiplanen i kort form. Årsrapporten viser hvordan tilsynet har oppnådd sine strategiske mål i 2019, og setter aktivitetene og resultatene i et flerårig perspektiv.

Resultatkjede

For å vise sammenhengen mellom ressurser og resultater brukes en modell basert på resultatkjedetankegang. Modellen viser hvordan tildelte midler benyttes på ulike aktiviteter for å oppnå mest mulig effekt. Effektene i samfunnet, ved at forbrukere nyter godt av lavere priser og bedre produkter, oppnås gjennom effektene på de som er brukerne, dvs. de gruppene som tilsynet direkte påvirker. En viktig brukergruppe er aktører i næringslivet og deres representanter. En annen brukergruppe er politikere og lovgivere, som vi ønsker å gi god forståelse for hvordan reguleringer kan fremme eller skade konkurransen. Det er utfordrende å måle effektene på brukere og samfunnet. Relasjonen mellom aktivitetene og samfunnseffektene er ikke entydige. Noen effekter merkes bare gradvis, og de fleste effektene er vanskelige å tallfeste. Resultatkjeden er likevel en nyttig modell for å synliggjøre sammenhengen mellom innsatsfaktorer, aktiviteter og resultater, som beskrives mer detaljert per sakstype i årsrapportens del 3. På denne siden vises modellen i kortform, og på neste siden er modellen spesifisert for Konkurransetilsynets virksomhet.

INNSATSAKTIVITETER

Konkurransetilsynet mottar offentlige midler for å utføre sitt samfunnsoppdrag. I 2019 ble tilsynet tildelt 123 MNOK. Våre ansatte er vår viktigste ressurs. I 2019 arbeidet disse til sammen 90,2 årsverk, og ca. 72 prosent av de tildelte midlene gikk til lønn.

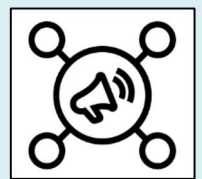
AKTIVITETER

De ansatte passer på at foretak ikke samarbeider på en måte som begrenser konkurransen. De henter inn informasjon om markeder, og analyserer om foretak konkurrerer på en lovlig måte og til fordel for oss forbrukere. Tilsynet vurderer mottatte tips om klager om mulige lovbrudd, og veileder foretak og advokater i konkurransereguleringen. Tilsynet vurderer også om oppkjøp eller fusjoner kan gjennomføres uten at konkurransen begrenses. Vi vurderer over 100 fusjonsmeldinger årlig, og er en aktiv overvåker av markedsutviklinger. Tilsynet vurderer også om eksisterende og foreslåtte endringer i rammeverket påvirker konkurransen på en uheldig måte. Årlig vurderer tilsynet om det skal inngis høringsuttalelse i om lag 100 offentlige høringer.

PRODUKTER / TJENESTER

Konkurransetilsynet griper inn når foretak bryter konkurranseloven. Lovbrudd skal sanksjoneres raskt og effektivt. Ved overtredelse av lovens forbudsbestemmelser kan tilsynet ilegge overtredelsesgebyr og personstraff, samt pålegge foretak å stanse eller endre avtaler som hindrer konkurranse. Oppkjøp eller fusjoner som skader konkurransen kan tilsynet stanse. Foretak kan også komme med forslag til å endre planer om oppkjøp og fusjoner i samråd med Konkurransetilsynet. Vi er aktive og synlige i forskjellige markeder og med mange typer saker, for å vise at konkurransereglene er omfattende og gjelder alle næringer. Tilsynet er synlig i offentligheten blant annet gjennom kronikker, høringsuttalelser, uttalelser i media og foredrag. Vi sier fra når reguleringer i et marked bør endres for å sørge for at virksomheter kan konkurrere bedre.

BRUKEREFFEKTER

Når foretak konkurrerer på en lovlig måte, bruker de sine ressurser på å tilby det som er best for forbrukerne. De forsøker å utnytte råvarer, kapital, arbeidskraft og transportsystemer effektivt og hensiktsmessig. Aktørene i næringslivet vil ha større incentiv til å tenke innovasjon og tilpasse produktene sine til det som kundene etterspør. Produkter og tjenester blir billigere, eller av bedre kvalitet. Gjennom Konkurransetilsynets vedtak minnes aktører i næringslivet på hvor viktig det er å følge konkurranseloven. Den preventive effekten vises ved at aktørene vil unngå risikoen for bøter, omdømmetap, erstatningskrav, personlige bøter og fengselsstraff. Tilsynets mål er at foretak skal få bedre forståelse for hva som er lovlig og hva som er ulovlig samarbeid. Selskap kan tipse tilsynet om avtaler de mener kan være skadelig for konkurransen, også hvis de selv er en del av dem. Gjennom å si fra vil de kunne få redusert eller ingen straff. Politikere og lovgivere forstår bedre hvordan reguleringer kan fremme eller skade konkurransen, og vil ta hensyn til dette ved endringer i regelverk.

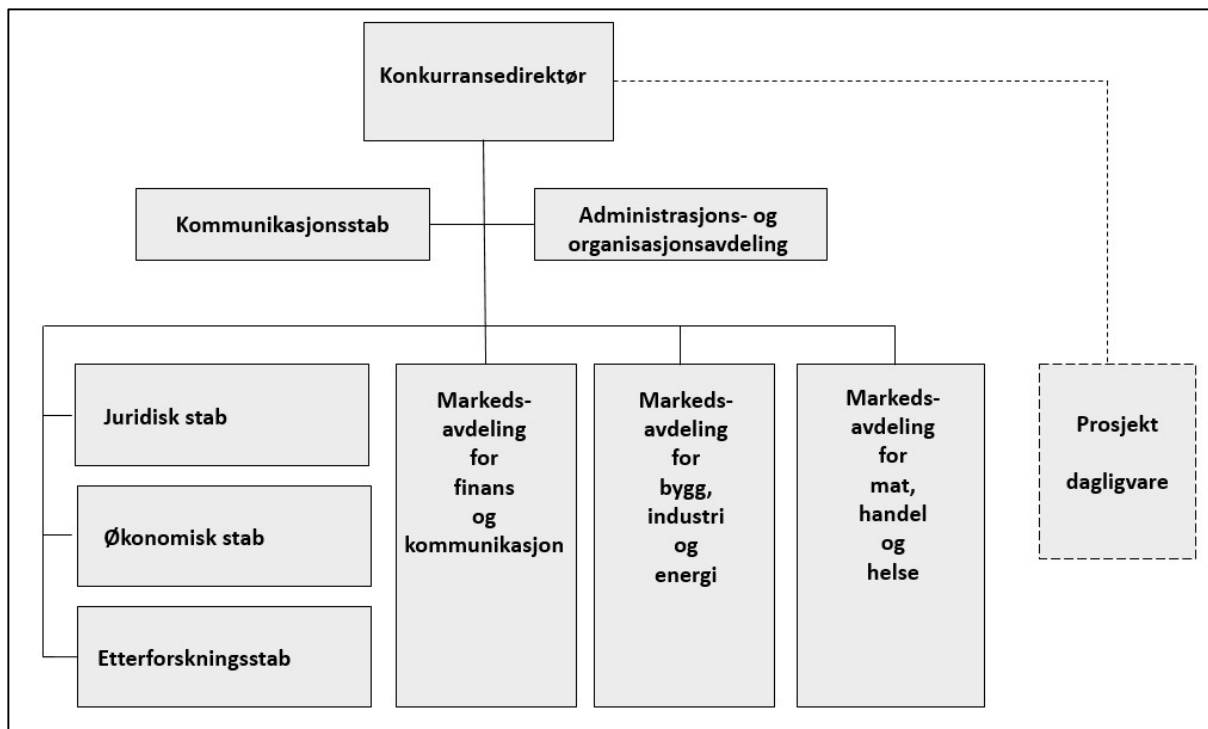
SAMFUNNSEFFEKTER

De konkurranseproblemene vi har tatt opp skal lede til en endring som er til fordel for forbrukere og næringsliv. Foretak yter best i et fritt og uavhengig næringsliv uten særbehandling eller konkurransehindrende avtaler, med fri flyt av varer og tjenester og fri tilgang til markedene. Konkurranse har en positiv effekt på innovasjon, sysselsetting og produktivitet, som kommer samfunnet til gode. Offentlige og private aktører konkurrerer bedre på konkurranseutsatte varer og tjenester, og det er mindre økonomisk kriminalitet. Norske virksomheter er mer konkurransedyktige i internasjonale markeder. Ved offentlige anbudskonkurranser utnyttes offentlige midler bedre. Det offentlige kan tilby bedre varer og tjenester som ikke er dyrere enn nødvendig. Konkurransetilsynets arbeid i alle disse markedene gir deg, gjennom skattepengene du betaler, bedre utvalg, flere og bedre produkter og tjenester til en rimeligere penge.

2.2 Organisering og ledelse

Konkurransetilsynet er organisert med tre markedsavdelinger. Ansvarsområdene for de tre markedsavdelingene fremgår av organisasjonskartet under. Videre har tilsynet tre fagavdelinger med spesialistkompetanse på henholdsvis konkurransejuridiske spørsmål, konkurranseøkonomi og etterforskning, samt en kommunikasjonsstab og en administrasjons- og organisasjonsavdeling. I 2019 fikk konkurransetilsynet en tilleggsbevilgning for å styrke satstingen på dagligvaremarkedet. For å best realisere forventningene til dette arbeidet, ble det organisert som en egen prosjektgruppe. Prosjekt dagligvare er opprettet med en bemanning på seks personer, og prosjektleder rapporterer direkte til konkurransedirektøren.

Ledergruppen i Konkurransetilsynet består av konkurransedirektøren Lars Sørgard, sjeføkonom, juridisk direktør, etterforskningsdirektør, direktørene for de tre ulike markedsavdelingene, i tillegg til kommunikasjonsdirektør, direktør for eksterne relasjoner og administrasjons- og organisasjonsdirektør. Bortsett fra midlertidige funksjoner har det ikke skjedd endringer i ledergruppen i 2019.

Konkurransetilsynet holder til i nye kontorlokaler i Zander Kaaes gate, sentralt i Bergen.

Overordnet departement og klageorgan

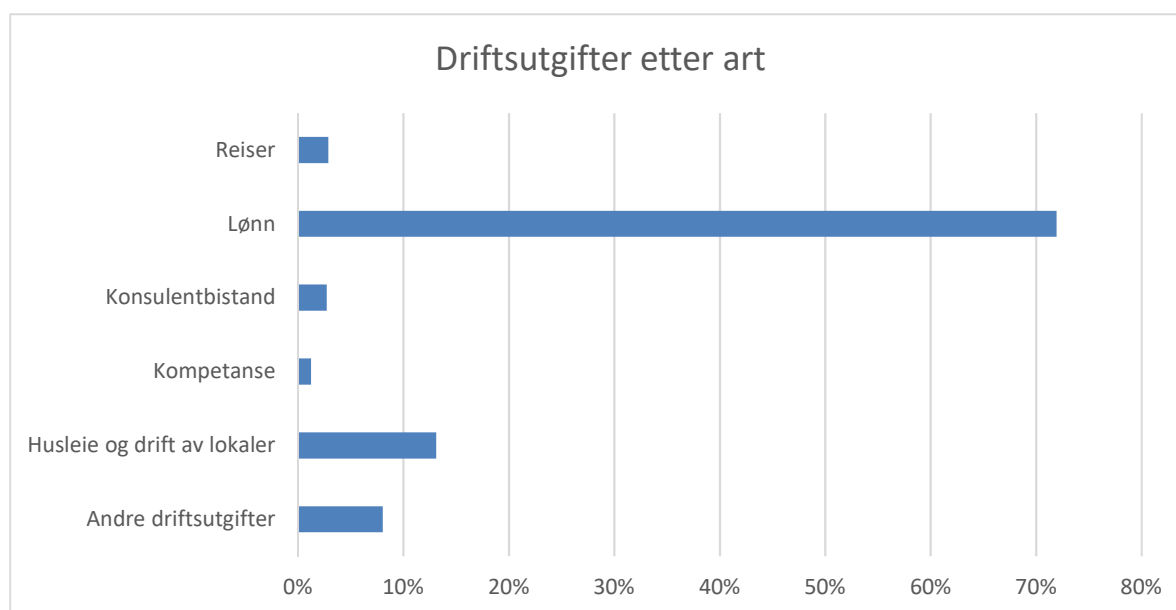
Konkurransetilsynet er et statlig forvaltningsorgan, underlagt Nærings- og fiskeridepartementet (NFD), og er sikret uavhengighet ved håndhevingen av konkurranseloven gjennom lovbestemte begrensninger i departementets instruksjonsrett. I 2017 ble det opprettet et nytt uavhengig forvaltningsorgan for å behandle klager over de vedtak og avgjørelser tilsynet fatter i første instans (med unntak av vedtak etter pristiltaksloven) - Konkurransklagenemnda (KKN). For vedtak fattet før 1.april 2017, gjaldt at NFD behandlet klager på vedtak som ikke gjaldt gebyrer, mens vedtak om overtredelsesgebyr ble overprøvd direkte for domstolene.

2.3 Nøkkeltall årsregnskap

Nøkkeltallene fra tabellene og diagrammet under er basert på definisjoner fra Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ). Konkurransetilsynet har ingen virksomhet som gir omsetning. Som tabellen under viser, utgjør lønnsutgiftene den største delen av budsjettet, med 72 prosent i 2019.

For at Konkurransetilsynet skulle kunne styrke håndhevingen av konkurranseloven i dagligvaremarkedet, ble det gitt en tilleggsbevilgning på 6,5 millioner kroner. I 2019 har tilsynet en utnyttelsesgrad av tildeling på 99,5 prosent.

Konkurransetilsynet 091101	2016	2017	2018	2019
Antall utførte årsverk ¹	83,5	81,7	86,3	90,2
Samlet tildeling post 01 (NOK)	101 437 000	113 691 111	112 864 000	123 453 000
Driftsutgifter (NOK)	96 460 609	110 710 793	107 861 312	122 840 124
Utnyttelsesgrad av tildeling	95,3 %	97,5 %	95,7 %	99,5 %
Refusjoner lønn (NOK)	3 931 838	3 420 102	4 079 412	3 595 638
Lønnsandel driftsutgifter	69,9 %	66,9 %	74,5 %	72 %
Lønnsutgifter pr årsverk (NOK)	807 010	906 632	931 089	979 655

Konkurransetilsynet rekrutterte 16 nye ansatte i 2019. Det forventes derfor en økning av årsverk i 2020, men fra 2021 forventes årsverksantallet å gå noe ned.

Årsverk	2016	2017	2018	2019
Antall utførte årsverk	83,5	81,7	86,3	90,2
Antall avtalte årsverk ²	103	95	98	103
Antall ansattforhold ³	110	100	107	115

¹ Utførte årsverk for 2016-2019 er beregnet etter definisjon fra PM-2019-13 (<https://lovdata.no/dokument/SPHPM/pm-2019-13>).

² Kilde 2016-2018: SSB, Tabell 12623: Kilde 2019: DFØ Fagbrukerinnsett.

³ Inkludert ansatte i permisjon, bortsett fra 1 ansatt i langtidspermisjon

2.4 Virksomhetsspesifikke nøkkeltall

Nedenfor presenteres volum- og andre nøkkeltall som gjelder Konkurransetilsynets kjerneoppgaver. Tabellene viser antall saker til vurdering (våre aktiviteter i henhold til resultatkjeden), antall inngrep, avgjørelser og høringsuttalelser (våre produkter og tjenester i henhold til resultatkjeden), samt størrelse på gebyrene. I del 3 knyttes disse opp mot effektene, og det presenteres flere tall om ressursbruk og måloppnåelse.

Mottatte saker	2016	2017	2018	2019
Meldinger om fusjoner og oppkjøp (§16)	97	103	111	107
Klager og andre saker om konkurranseskadelig adferd og lovbrudd* (§§10/11)	33	43	22	31
Lempningssøknader	3	7	3	4
Mottatte høringer	146	121	134	118
Internasjonale saker	57	49	58	77

** De fleste tips og andre henvendelser om mulige lovbrudd blir ikke registrert som egen sak. I 2018 mottok tilsynet 434 tips om mulige lovbrudd, som er en økning på 41 prosent i forhold til 2018.*

Etterforskning	2016	2017	2018	2019
Bevissikring § 25 - saker/steder	1/3	3/3	2/10	2/6
Forklaringsopptak § 24 - saker/antall	4/17	4/20	4/34	6/39

Vedtak, avgjørelser og uttalelser	2016	2017	2018	2019
Inngrep mot fusjoner og oppkjøp (§ 16)	3	1	2	3
Antall meldinger om fusjoner og oppkjøp trukket av partene etter varsel om mulig inngrep (§ 16)	0	0	1	1
Avgjørelser om ikke inngrep i fusjoner og oppkjøp (§ 16)	0	3	0	1
Inngrep mot konkurranseskadelig adferd (§§ 10/11)	1	2	1	1
Påpekning av skadelige offentlige reguleringer (§ 9e)	0	0	0	1
Høringsuttalelser	10	7	10	8
Overtredelsesgebyr for brudd på gjennomføringsforbud	0	1	0	0

Overtredelsesgebyr i vedtak (TNOK)	2016	2017	2018	2019
Konkurranseskadelig adferd*	6 500	49 830	788 000	467 300
Brudd på gjennomføringsforbud	0	300	0	0

** Beløp som framkommer i vedtak. Ikke justert for lempning, klageutfall eller manglende betalingsevne.*

3 Aktiviteter og resultater

3.1 Overordnet vurdering av oppnådde mål

Hovedoppgaven for Konkurransetilsynet er å bidra til effektiv bruk av samfunnets ressurser ved å fremme konkurranse i næringslivet. En overordnet vurdering av resultatene fra de første tre årene i den inneværende strategiperioden viser at samfunnseffektene av vårt arbeid er store.

I 2019 publiserte Konkurransetilsynet en artikkel i Samfunnsøkonomen⁴ om effekter av konkurransereglene for norske forbrukere. I artikkelen analyseres effekter av konkurransereglene for forbrukerne og samfunnet mer generelt. Konservative, illustrative anslag indikerer at eksistensen av konkurransereglene kan gi årlige milliardbesparelser for norske forbrukere. Artikkelen omtales nærmere i del 3.9.

Et viktig delmål for Konkurransetilsynet er at både forbuds- og inngrepsbestemmelsene i konkurranseloven skal håndheves raskt og effektivt. En overordnet vurdering tilsier at tilsynet har god måloppnåelse på dette området. Saken i avfallsmarkedet ble avsluttet fem måneder etter bevissikring. Det ble sendt varsel om overtredelsesgebyrer vedrørende ulovlig samarbeid om salg av boligalarmer. Varsel ble sendt to år etter bevissikring. Det er relativt raskt både i et historisk og internasjonalt perspektiv; ikke minst tatt i betraktning at det er en omfattende sak. Tilsynet har for øvrig evaluert prosesser i etterforskningsaker og gjort forbedringstiltak som blant annet er mer tilpasset til at nyere saker har store datamengder.

Tilsynet har opprettholdt etterforskningsaktiviteten og behandler flere store samarbeids- og dominansaker samtidig. I tillegg til å arbeide med saker som ble startet i foregående år, gjennomførte Konkurransetilsynet i 2019 bevissikringer i to nye saker. Det har til sammen blitt avholdt 39 forklaringsopptak i pågående etterforskningsaker. Videre ble det i september offentliggjort at tilsynet åpnet etterforskningsak i drivstoffmarkedet for å undersøke mulig ulovlig samarbeid i form av fastsettelse av priser. Saken ble opprettet på bakgrunn av funn i tilsynets kontinuerlige overvåking av dette markedet.

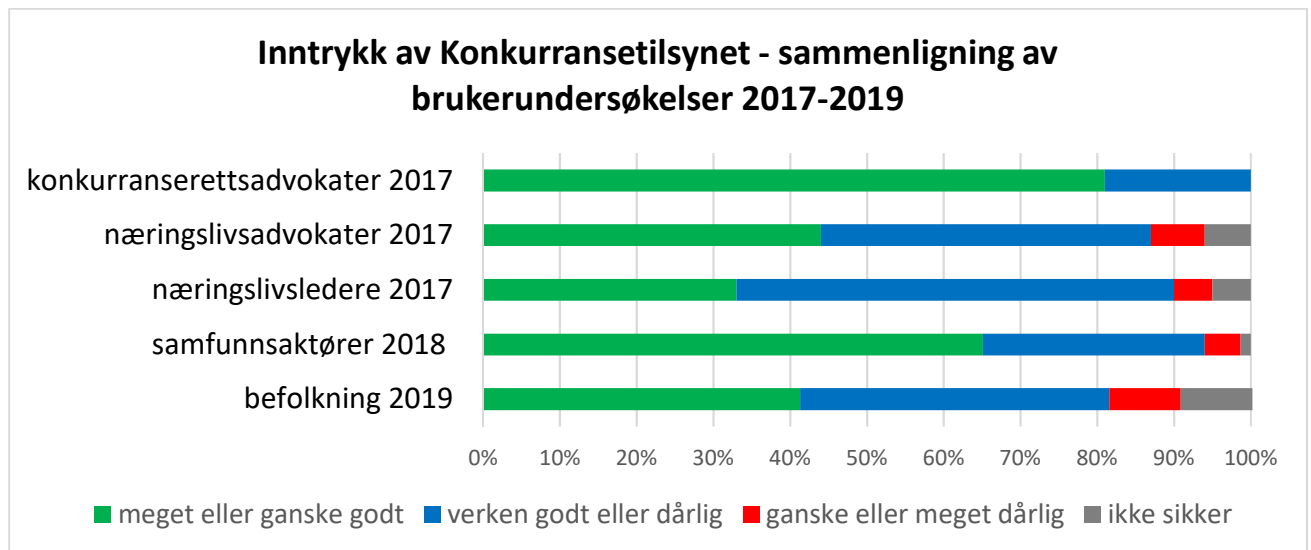
Håndheving av forbudet mot misbruk av dominerende stilling er et annet viktig område. Her fikk Konkurransetilsynet fullt medhold i Konkurransesklagenemda for sitt vedtak om å gi Telenor 788 millioner kroner i gebyr for å legge hindringer i veien for å videre utbygging av det tredje mobilnettet i Norge. Konkurransetilsynet har en viktig veiledningsoppgave. Etter Høyesteretts dom om anbudssamarbeid fra 2017, har tilsynet i 2019 brukt rettspraksis som grunnlag til sitt veiledningsarbeid om prosjektsamarbeid, blant annet i samarbeid med NHO.

I fusjonskontrollen vurderte tilsynet 107 mottatte meldinger om fusjon og oppkjøp i 2019. Hele 96 prosent av sakene avsluttes innen 25-dagers fristen. Konkurransetilsynet har hatt like mange fusjonssaker i fase 2 som i tidligere år. Blant sakene som ble nærmere vurdert var det tre som enten ble stoppet eller godkjent på vilkår. Konkurransetilsynet har i 2019 lagt vekt på god veiledning av parter, tidlig prioritering og bemanning samt konstruktiv dialog allerede i prenotifikasjonsfase, noe som har bidratt til effektivisering av ressursbruk. Dette sparer ressurser for tilsynet, men først og fremst for partene. Det viktigste for samfunnet er at fusjoner og oppkjøp som ikke er konkurranseskadelige, og som fører til effektivisering og bedre varer og tjenester, kan gjennomføres uten forsinkelser.

For evaluering av måloppnåelsen legger Konkurransetilsynet både egne vurderinger og eksterne evalueringer til grunn, herunder undersøkelser blant forskjellige målgrupper utført av eksterne. I løpet av strategiperioden 2017-21 er det utført flere eksterne undersøkelser, der resultater fra tidligere undersøkelser er gjengitt i tidligere årsrapporter. I 2019 bestilte tilsynet en

⁴ Artikkelen i Samfunnsøkonomen er gjengitt på <https://konkurransetilsynet.no/effekter-av-konkurransereglene-for-norske-forbrukere/>.

omdømmeundersøkelse fra Ipsos. En sammenligning av resultatene viser at de gruppene som har best kjennskap til Konkurransetilsynets virksomhet også har best inntrykk. Dette gjelder ikke minst konkurranserettsadvokater.

For å lære av egne og partenes erfaringer gjennomfører Konkurransetilsynet også evalueringsmøter med partene etter avslutning av utvalgte fusjonssaker. I 2019 har tilsynet også hatt et møte med Advokatforeningens lovutvalg for europa- og konkurranserett for å styrke dialogen og lære av innspill som foreningen hentet inn blant medlemmer.

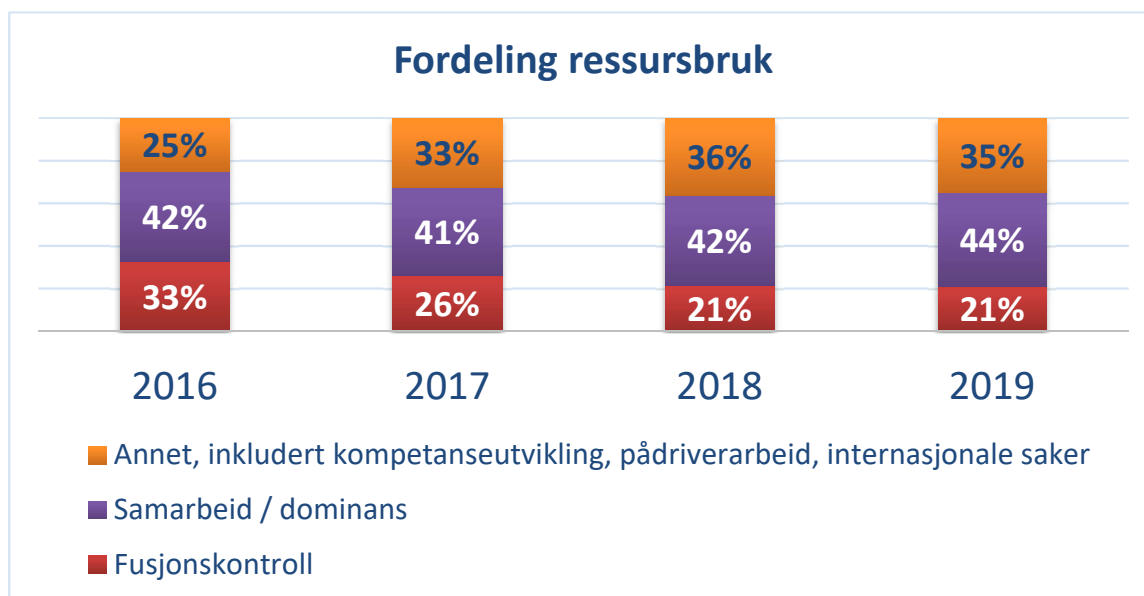
Høy synlighet er også et viktig delmål for Konkurransetilsynet, ikke minst for å maksimere de direkte og indirekte effekter av sitt håndhevingsarbeid. God forståelse av konkurranseregelverket, samt betydningen av konkurranse for samfunnet, er viktige forutsetninger for at tilsynet kan utøve sin samfunnsoppgave. Gjennom å være synlig fremmes således konkurranse og konkurranseskadelig atferd forhindres. I 2019 har tilsynet lyktes godt med å jobbe strategisk og målrettet for å oppnå høy synlighet gjennom media. Omfanget av medieoppslag er én indikator på at tilsynet lykkes med synliggjøring av viktige saker. I 2019 var det 48 nyhetssaker på kt.no og 3125 medieoppslag med saker relatert til tilsynet. Oppmerksomheten er særlig stor ved bevissikringer, varsel, vedtak og høringsuttalelser. Tilsynet ser også at i de periodene hvor tilsynet er mest synlig i media er de periodene det kommer inn flest tips. I 2019 mottok tilsynet hele 434 tips mot 308 i 2018. Dette er en økning på 41 prosent, og det er sannsynlig at mediearbeid har bidratt til dette.

Videre er en viktig del av tilsynets pådriverarbeidet å skrive kronikker i ledende aviser i tillegg til å få redaksjonelle oppslag på aktuelle tema. Flere ansatte skriver kronikker, og holder foredrag på blant annet bransjefora. Konkurransetilsynet har også holdt kurs i kronikkskriving, slik at vi kan motivere alle medarbeiderne til å skrive kronikker på områder som de er engasjert i. Konkurransetilsynet ser at kronikker og meninger i samfunnsdebatten blir tatt opp og brukt i ledere og på kommentar plass i media. I tillegg er Konkurransetilsynet aktiv i andre kommunikasjonskanaler med det mål å nå aktører i næringslivet. I vårt strategiske kommunikasjonsarbeid tar vi budskapet ut i ulike formater og flater.

Påpekning av konkurransehemmende reguleringer har også store potensielle effekter gjennom å fjerne eller redusere regulatoriske hindringer for effektiv konkurranse. I 2019 har Konkurransetilsynet sendt én formell påpekning, til Helse- og omsorgsdepartementet. Konkurransetilsynet har for øvrig gjennom de nevnte undersøkelsene fått mer enn 600 innspill fra næringslivsledere om reguleringer som etter deres oppfatning begrenser konkurransen. Om lag halvparten av innspillene relaterte seg til aspekter ved måten offentlige innkjøp blir gjennomført på. Konkurransetilsynet vurderer nå alle innspillene for videre oppfølging.

3.2 Ressursbruk

Konkurransetilsynet er en kunnskapsvirksomhet som har svært kompetente medarbeidere, hvorav mange erfarne jurister, økonomer og andre ansatte med spesialkompetanse. Hele 13 medarbeidere har doktorgrad. Bemanningen i 2019 var på 90,2 årsverk.⁵ Konkurransetilsynet ansatte 16 nye medarbeidere i 2019. Antall årsverk er nå tilbake til nivået før midlertidig reduksjon de siste årene. På grunn av mange nyansettelser i 2019, vil antall årsverk være på topp i 2020. Kompetansen til ansatte og antall tilgjengelige årsverk er på et nivå at vi kan løse samfunnsoppgaven, forutsatt at vi prioriterer ressurser til aktiviteter som har best virkning. Vi må vurdere kontinuerlig hvilke kompetanseutviklingstiltak som er viktigst. I 2019 har – i tillegg til de eksisterende sakene og aktivitetene – særlig oppstart av ny satsning på dagligvare vært et viktig område, samt lederutvikling og opplæring av nyansatte. Grafen nedenfor viser fordelingen av registrert ressursbruk over de siste årene.

Tilleggsbevilgning for satsingen på dagligvaremarkedet sikrer en nødvendig prioritering av dette markedet, samt en god balanse mellom håndheving- og pådriveraktiviteter på dagligvareområdet. Samtidig skjærer den også ressurser som skal brukes til andre saker. En ekstra innsats i dagligvaremarkedet hadde ellers måtte bety en nedprioritering av andre markeder. I 2019 har fordeling av ressursbruk derfor vært riktig med hensyn til måloppnåelse, både når det gjelder bruk av virkemidler og innsats i forskjellige markeder.

Ressursbruk i form av kompetansen til ansatte og antall tilgjengelige årsverk er nå på et nivå der vi kan løse samfunnsoppgaven på en god måte, forutsatt at vi kontinuerlig arbeider med å prioriterer ressurser til aktiviteter som har best effekt.

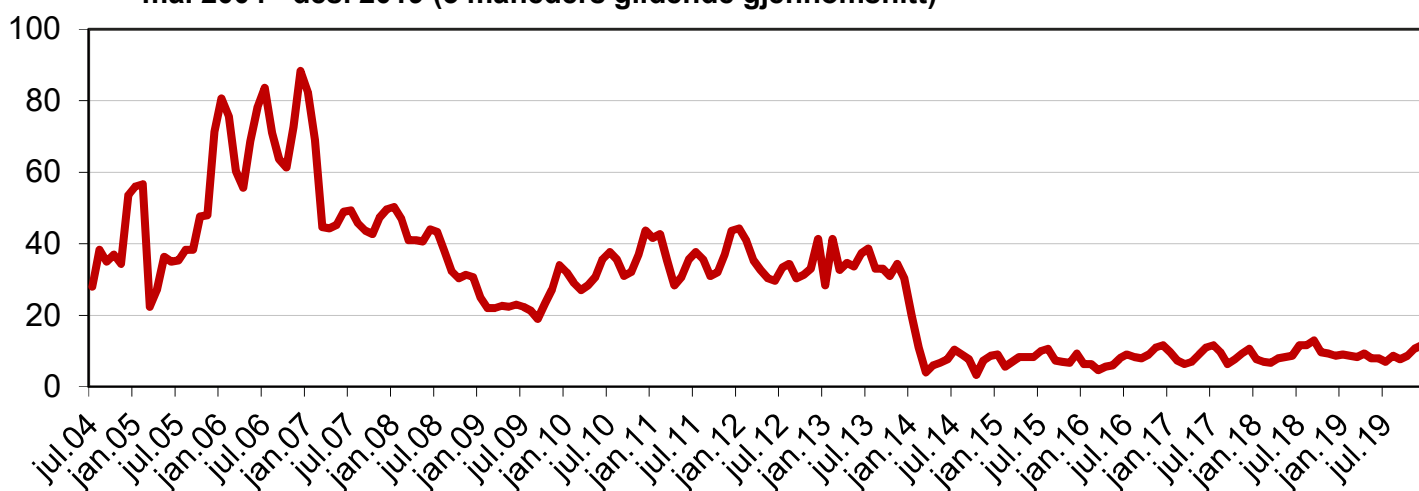
⁵ Ett årsverk iht definisjon fra PM-2019-13 (<https://lovdata.no/dokument/SPHPM/pm-2019-13>).

3.3 Effektiv fusjonskontroll

Konkurransetilsynet skal gripe inn mot sammenslåinger som i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse. For å kunne ivareta denne oppgaven, har bedrifter og andre næringsdrivende plikt til å melde fra til Konkurransetilsynet om fusjoner, oppkjøp og avtaler som fører til kontroll i andre selskaper hvis foretakenes omsetning overstiger visse terskelverdier. Det er pålagt å melde foretakssammenslutninger hvis de involverte foretakene til sammen omsetter for over 1 milliard kroner i Norge årlig. Det er likevel ikke meldeplikt hvis bare ett av foretakene har over 100 millioner i årlig omsetning i Norge.

I 2019 mottok Konkurransetilsynet 107 meldinger. Etter heving av terskelverdiene i 2014 har antall meldinger per år vært stabilt på litt over 100. Over halvparten av meldingene er inngitt i form av forenklet melding.

**# meldinger om foretakssammenslutning per måned
mai 2004 - des. 2019 (3 måneders glidende gjennomsnitt)**

Konkurransetilsynet kan også pålegge meldeplikt for foretakssammenslutninger eller minoritetsserverv som er unntatt fra meldeplikten etter annet ledd, dersom tilsynet finner rimelig grunn til å anta at konkurransen påvirkes, eller dersom særlige hensyn tilsier at tilsynet undersøker foretakssammenslutningen nærmere. Effektene for kunder og forbrukere er det sentrale i denne vurderingen.

For å kunne føre et effektivt tilsyn med konkurransen, har Konkurransetilsynet også mulighet til å pålegge enkelte aktører en utvidet meldeplikt. Dette innebærer at foretaket har en opplysningsplikt for alle oppkjøp, uavhengig av størrelsen på omsetningen til de involverte foretakene eller hvor store eierandeler det ervervende foretaket har fra før. En utvidet meldeplikt vil være aktuelt i markeder som er preget av høy eierskapskonsentrasjon eller der andre forhold som tilsier særlig oppmerksomhet. Konkurransetilsynet har pålagt en utvidet meldeplikt for enkelte aktører i blant annet drivstoff-, medie-, telekommunikasjon-, kraft- og dagligvaremarkedet.

Vedtak om inngrep

Av de over 100 fusjonssakene som Konkurransetilsynet håndterte i 2019, valgte tilsynet å gå videre med fem saker etter undersøkelser i den første fasen.

I oktober 2019 vedtok Konkurransetilsynet at boligriggsselskapet Prosafe SE ikke får kjøpe Floatel International Limited. Tilsynet mener fusjonen ville gitt økte priser for bedrifter som etterspør offshore innkvarteringstjenester. Forbudet ble pålagt til Konkurransetilsynet. Transaksjonen var også meldt til britiske konkurransemyndigheter (CMA). I januar 2020 varslet også CMA at de var bekymret for konkurransevirkningene på britisk sokkel, og at deres foreløpige vurdering var å forby

fusjonen. I februar meldte Prosafe og Floatel at de valgte å avslutte fusjonsprosessen. Klagen ble derfor trukket, og tilsynets vedtak om å forby fusjonen blir derfor stående.

Nor Tekstil valgte å trekke tilbake meldingen om oppkjøp av Rent Nordvest etter at tilsynet varslet mulig inngrep. Det viser fusjonskontrollens disiplinerende virkning, da en foretakssammenslutning som etter tilsynets vurdering kunne være konkurranseskadelig ble avlyst uten at det ble fattet et endelig vedtak. Hensikten med fusjonskontrollen er nettopp å stoppe fusjoner og oppkjøp som vil føre til redusert konkurranse og høyere priser for forbrukerne

I mars ble det kjent at Konkurransetilsynet godkjente Sectors kjøp av aksjer i Nokas på vilkår, blant annet ved at Sector unnlot å kjøpe Nokas Small Systems og ved at Sector Alarm reduserte sin eierpost i Nokas fra 49,9 % til 25 %. Fusjonen ble meldt etter at Konkurransetilsynet påla

meldeplikt for sammenslåingen i 2018. Dette er første gang tilsynet griper inn mot et minoritetsservv.

Tieto og Evry er store tilbydere av programvare og IT-tjenester. De er de to største aktørene i markedet for sak- og arkivsystemer til offentlig sektor, og møtes ofte i anbudskonkurranser. Konkurransetilsynet besluttet i november å tillate fusjonen forutsatt at selskapene selger ut Evrys virksomhet i markedet for sak- og arkivsystemer. Fusjonen ble godkjent allerede i fase I. De to selskapene får imidlertid ikke fusjonere før salget er gjennomført.

Tieto-Evry-saken illustrerer bruken av såkalte strukturelle vilkår, typisk salg av deler av virksomheten, for at en problematisk fusjon skal godkjennes. Strukturelle vilkår er ofte å foretrekke fremfor atferdsmessige. Saken illustrerer dessuten at dersom mulig konkurranseskade identifiseres tidlig og klart anerkjent av både tilsynet og partene, er det mulig å løse en fusjon med avhjelpende tiltak allerede i fase I.

Fusjonen mellom Glommen Skog og Mjøsen Skog ble avsluttet tidlig i fase II. Det var nødvendig å undersøke de konkurransemessige virkningene i markedene for salg av sagtømmer og for salg av massevirke mer grundig, for å ha grunnlag til å konkludere at fusjonen kunne gjennomføres.

De direkte effektene av Konkurransetilsynets vedtak er at fusjoner eller oppkjøp som vil begrense konkurransen i et gitt marked stoppes, eller godkjennes på vilkår som innebærer at fusjonen ikke har negative virkninger for forbrukerne. Dermed forhindres en strukturell endring som ellers ville ført til høyere priser og/eller lavere kvalitet til skade for forbrukere. På lengre sikt kan også tilsynets vedtak om å stoppe fusjoner som begrenser konkurransen stimulere til innovasjon og gjøre markedene mer dynamiske og effektive. Gevinstene for forbrukerne varer over lengre tid. Derfor er det interessant å se på tilsynets fusjonskontroll over tid.

Figuren på neste side viser antall fusjonsvedtak etter ny konkurranselov i 2004, totalt 45 vedtak. Inngrepene vil ha positive effekter for forbrukerne som materialiseres over tid. Fusjonen mellom Prosafe og Floatel som Konkurransetilsynet stoppet i 2019 ble påklaget av partene. Det var første

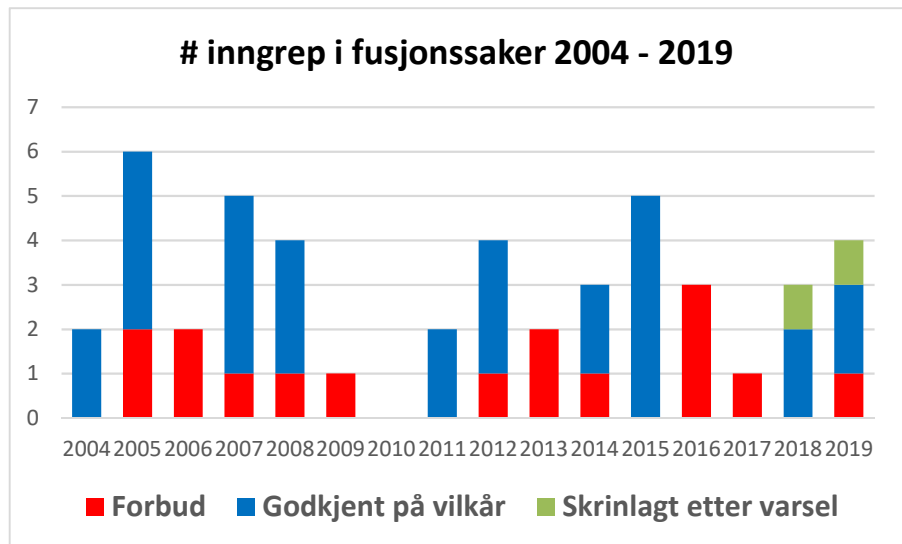
klage på et fusjonsvedtak siden 2016, og den første klagen som ble behandlet av Konkurranseskillemnd. Klagen ble imidlertid trukket i klageprosessen. Tilsynets vedtak blir derfor stående.

Konkurransetilsynets vedtak har ikke bare direkte effekter for fusjonspartene og forbrukerne i det aktuelle markedet, men også

indirekte, preventive virkninger. Foretak vil ikke prøve å slå seg sammen hvis de vet at fusjonen med stor sannsynlighet vil bli stoppet. Resultatene fra undersøkelsen fra 2017 viser at mange fusjoner ikke gjennomføres på grunn av faren for å bli stoppet av tilsynet. For hver fusjon eller oppkjøp som tilsynet griper inn mot, skrinlegges eller endres fire andre planlagte foretakssammenslutninger. Undersøkelsen gir verdifull informasjon om den preventive effekten av tilsynets fusjonskontroll, og resultatene er gjengitt i artikkelen som ble publisert i Samfunnsøkonomen i 2019.

Varsel om brudd på meldeplikt og opplysningsplikt

Konkurransetilsynet er avhengig av å få tilgang til den informasjonen som er nødvendig for å kunne gripe inn mot mulig konkurranseskadelig adferd. I løpet av 2019 har tilsynet i to tilfeller varslet gebyr mot aktører som etter tilsynets foreløpige vurdering ikke har gitt den informasjonen som de er forpliktet til etter konkurranseloven. Den ene saken gjelder mangelfull informasjon i en melding om en foretakssammenslutning fra Vygruppen. Den andre saken omhandler manglende opplysning fra NorgesGruppen om et oppkjøp i dagligvaremarkedet. Tilsynet har pålagt dagligvarekjedene en opplysningsplikt som innebærer at de skal informere tilsynet om oppkjøp i dagligvarebransjen som ikke er meldepliktige etter konkurranseloven. Opplysningsplikten har vært pålagt NorgesGruppen siden 2014, og de andre dagligvarekjedene siden 2016. Dagligvaremarkedene er svært konsentrerte, og det kan skade konkurransen dersom dagligvarekjedene foretar oppkjøp som øker konsentrasjonen på et eller flere ledd i verdikjeden for dagligvarer. Det kan føre til redusert konkurranse både nasjonalt og lokalt, og derav høyere priser og dårligere utvalg for forbrukerne. Opplysningsplikten er en viktig del av tilsynets kontroll med konsentrasjonen og strukturen i særlig sårbare markeder, som dagligvaremarkedet. Dersom opplysningsplikten ikke overholdes blir det vanskeligere for tilsynet å overvåke konkurransen i disse markedene på en effektiv måte.

Resultatkjede for fusjonskontrollen

INNSATSAKTØRER

- Ca. 20 prosent av ressursene til fusjonskontroll.

AKTIVITETER

- Vurdering av 107 mottatte meldinger om fusjon og oppkjøp.
- Henla 96 prosent av meldingene om fusjoner og oppkjøp innen 25 virkedager.
- Undersøkelser blant kunder og konkurrenter – markedsanalyser.
- Markeder som dagligvare-, kraft-, telekommunikasjons- eller drivstoffmarkeder hvor videre konsentrasjon vil ha store konsekvenser for forbrukere overvåkes nøye.
- Følge opp opplysningsplikt for alle oppkjøp i utvalgte markeder der graden av lokal konkurranse er særlig viktig. Vurdere behov for å innføre opplysningsplikt for flere aktører.
- Vurdering om meldeplikt skal pålegges for fusjoner og oppkjøp under terskelverdi.
- Vurdering av eventuelle overtredelser av gjennomføringsforbud og søknader om unntak gjennomføringsforbud.

PRODUKTER

- Vedtak om inngrep: Tieto Oyj – EVRY ASA. Godkjent på vilkår. Godkjenning av kjøper.
- Vedtak om inngrep: Prosafe SE – Floatel International Limited. Forbud. Påklaget, men trukket.
- Vedtak om inngrep: Sector Alarm Group AS – Nokas AS. Godkjent på vilkår.
- Varslet gebyr til NorgesGruppen for brudd av opplysningsplikt. Saken er under behandling.
- Varslet gebyr til Vygruppen for brudd av meldeplikt. Saken er under behandling.
- Konkurransetilsynet har fulgt opp etterlevelse av 2018-vedtak i finans- og drivstoffmarkedet.

BRUKEREFFEKTER

- Vedtakene gir et tydelig signal om at sammenslåinger som hindrer effektiv konkurranse vil stoppes.
- Inngrep påvirker fremtidig markedsstruktur, da aktørene har blitt mer oppmerksomme på sjansen for inngrep ved fremtidige fusjonsplaner i disse markedene. Aktører vil skrinlegge planer, vurdere andre kjøpere eller modifisere fusjonsplaner, for å unngå konkurranseskade.
- Forutsigbar konkurransepolitikk: Fire ganger flere potensielt konkurranseskadelige foretakssammenslutninger skrinlegges eller endres i forhold til antall inngrep.
- Avtale mellom Nor Tekstil AS og Rent Nordvest AS ble skrinlagt etter at Konkurransetilsynet sendte varsel om inngrep.
- Gjennom oppfølging av tidligere vedtak med vilkår og forvalteroppdrag kan konkurrentene til de fusjonerte partene fortsatt konkurrere på likt grunnlag.
- Oppfølging av brudd på gjennomføringsforbud sørger for at oppkjøp blir meldt før konkurransen skades, og for at Konkurransetilsynet kan utøve nødvendig kontroll.
- Studier viser at Konkurransetilsynets håndheving med all sannsynlighet ikke har ledet til overavskrekking, dvs. at håndhevingen ikke oppleves som så streng at aktører lar være å gjennomføre samfunnsøkonomisk gunstige fusjoner. Forholdsvis raske fusjonsprosesser og dermed lavere administrasjonskostnader samt sjansen for å få godkjent fusjon på vilkår bidrar også til at markedsaktører ikke lar være å planlegge og melde fusjoner som faktisk kan være bra for markedet og forbrukere.

SAMFUNNSEFFEKTER

- Hindret oppkjøp som hadde ført til økte priser og/eller dårligere kvalitet til kundene. Direkte effekter i markeder for offshore innkvartering, alarm til husholdninger og små- og mellomstore bedrifter, vaskeri og sak- og arkivsystemer. Indirekte effekter i alle markeder ved at konkurranseskadelige oppkjøp ikke gjennomføres (og ikke blir meldt).
- Vedtak fra tidligere år gir gevinst for forbrukere i berørte markeder. Det gjelder mange markeder etter hvert, fra kraft og drivstoff til dagligvarer og telekommunikasjon.

3.4 Håndheving av forbud mot misbruk av dominans

Konkurranseloven forbyr et dominerende foretak å utilbørlig utnytte sin dominerende stilling. Et foretak som dominerer et marked, kan både ha insentiver og muligheter til å gjøre det vanskelig for konkurrenter å konkurrere effektivt. Er et foretak dominerende vil konkurransen på markedet allerede være begrenset i utgangspunktet. En markedsadferd som begrenser konkurransen ytterligere, vil kunne påføre forbrukerne skade gjennom høyere priser, lavere kvalitet, færre valgmuligheter eller mindre innovasjon. Et dominerende foretak har et særlig ansvar for at dets markedsopptreden ikke er konkurranseskadelig eller skaper en risiko for slik skade.

Telekom

I 2019 fikk Konkurransetilsynet fullt medhold i Konkurransesklagemennda for sitt vedtak om å gi Telenor 788 millioner kroner i gebyr for legge hindringer i veien for å videre utbygging av det tredje mobilnettet i Norge. Forholdene som tilsynet har avdekket gjennom saken mot Telenor angår forbrukere direkte. Etablering av et tredje nett var viktig for å øke konkurransen i mobilmarkedet for å sikre norske mobilkunder tilgang til best mulig tjenester til lavest mulig pris. Telenorvedtaket og klageavgjørelsen har en preventiv effekt ved at med dominerende stilling aktører blir sitt ansvar særskilt bevisst. Telenor har anket Konkurransesklagemenndas vedtak til Gulating lagmannsrett.

Salg av øl

Konkurransetilsynet har etterforsket om Ringnes har misbrukt sin dominerende stilling i markedet for salg av øl til serveringssteder. Bevissikringer ble gjennomført i 2017. Tilsynet har vært bekymret for at Ringnes sine avtaler med serveringssteder binder disse til å kjøpe det meste av sitt behov for øl fra Ringnes og at dette kan hindre andre leverandører fra å selge øl til de samme serveringsstedene. Dette kan føre til konkurransen i markedet svekkes.

Tilsynet offentliggjorde i februar 2020 at Ringnes har foreslått bindende avhjelpende tiltak. Det betyr at selskapet tilbyr å påta seg et sett med forpliktelser for å avhjelpe tilsynets bekymringer i saken. Dette innebærer ikke at selskapet innrømmer å ha brutt konkurranseloven. Tiltakene som er foreslått skal gjøre det enklere for serveringssteder å ta inn øl også fra andre leverandører. De foreslåtte avhjelpende tiltakene er sendt på høring med frist 28. februar 2020 til et utvalg kunder og konkurrenter av Ringnes, og publisert på tilsynets nettsider. Tilsynet vil etter høringsrunden endelig avgjøre hvorvidt tiltakene er tilstrekkelige til at etterforskningsaken kan avsluttes.

Foretak som er under etterforskning, kan fremme forslag om avhjelpende tiltak når som helst under etterforskningen. Det er partene selv som må foreslå tiltakene. Tiltakene kan gå ut på at et foretak endrer atferden sin, eller gjør strukturelle endringer i foretaket. De foreslåtte tiltakene må være egnet til å avbøte de konkurransemessige problemene saken reiser. Et foretak som fremsetter forslag om avhjelpende tiltak innrømmer ikke skyld. Velger Konkurransetilsynet å treffe vedtak om avhjelpende tiltak, blir det ikke samtidig tatt stilling til om det foreligger en overtredelse av forbudsbestemmelsene i konkurranseloven. Et vedtak om avhjelpende tiltak binder foretaket til å gjennomføre tiltakene. Brudd på vedtak om bindende avhjelpende tiltak kan sanksjoneres med overtredelsesgebyr. Hvis Konkurransetilsynet avslutter Ringnes-saken med avhjelpende tiltak, vil dette være den første etterforskningsak hvor dette skjer. Hensikten med å avslutte en sak med avhjelpende tiltak er å sikre konkurranse i markedet, og samtidig spare ressurser fra begge parter.

Dagligvareleverandører

I november var Konkurransetilsynet på bevissikring hos flere aktører i dagligvaresektoren. Bevissikringen er et ledd i tilsynets vurdering av om store forskjeller i innkjøpspriser kan innebære et mulig lovbrudd, og kan føre til høyere priser til forbrukerne. Denne bevissikringen hadde blant annet sin bakgrunn i tilsynets undersøkelse av innkjøpspriser til dagligvarekjedene, der tilsynet fant at noen leverandører hadde store forskjeller i sine priser til dagligvarekjedene.

Resultatkjede – forbud mot misbruk av dominans

INNSATSAKTØRER

- 10 - 15 prosent av ressursene til saker om mulig misbruk av dominans

AKTIVITETER

- Markedsovervåking.
- Vurdering av tips og klager om mulig misbruk av dominans.
- Etterforskning i markedet for servering av øl, og vurdering av avhjelpende tiltak.
- Part i klagesak angående vedtak om overtredelsesgebyr mot Telenor.
- Undersøkelse av innkjøpspriser til dagligvarekjedene.
- Bevissikring i dagligvaremarkedet.

PRODUKTER

- Medhold i klagesak fra Telenor opprettholder gebyret som viser at misbruk av dominans er svært alvorlig konkurransekriminalitet.
- Synliggjøring av resultater fra undersøkelse av innkjøpspriser i dagligvaremarkedet.

BRUKEREFFEKTER

- Dominerende selskap i andre markeder advares og er mer oppmerksomme på at de har et særlig ansvar for å unngå konkurransebegrensende adferd.
- Aktører som stenges ute fra markedet av dominerende aktører vil klage dette inn til Konkurransetilsynet.
- Et tredje mobilnett etableres i mobilmarkedet for å oppnå økt konkurranse.
- Aktører i dagligvaremarkedet har insentiver til etterlevelse av konkurranseloven. Beslutningstakere har et ekstra vurderingsgrunnlag for rammene for konkurranse i markedet.
- Undersøkelse blant næringslivsledere og konkurranserettsadvokater viser at mange selskap skrinlegger, endrer eller avslutter atferd som følge av konkurranselovens forbud mot misbruk av markedsrett og Konkurransetilsynets håndheving. I tillegg viser undersøkelser fra 2017 og 2018 at forbud mot misbruk av dominans er godt kjent blant næringslivsaktører.
- Avhjelpende tiltak vil forbedre konkurranse i ølmarkedet på en effektiv måte. Saken er ikke avgjort per februar 2020.

SAMFUNNSEFFEKTER

- Sunn konkurranse i mobilmarkedet er viktig for å sikre norske forbrukere et godt tilbud av mobiltjenester til lavest mulig pris. Siden nordmenn er storforbrukere i dette markedet, er konkurranse ekstra viktig, og samfunnseffektene av konkurranse er ekstra store i dette markedet.
- Ved at dominerende selskaper avskrekkes fra å misbruke sin markedsrett, ivaretas konkurransen i andre markeder, og unngås et stort tap for forbrukere.
- På sikt vil arbeidet i dagligvaremarkedet ha positive effekter for forbrukere. Der hvor konkurransen kan forbedres vil dette ha effekter som lavere priser, bedre utvalg og innovasjon i markedet.

3.5 Etterforskning av konkurransebegrensende samarbeid

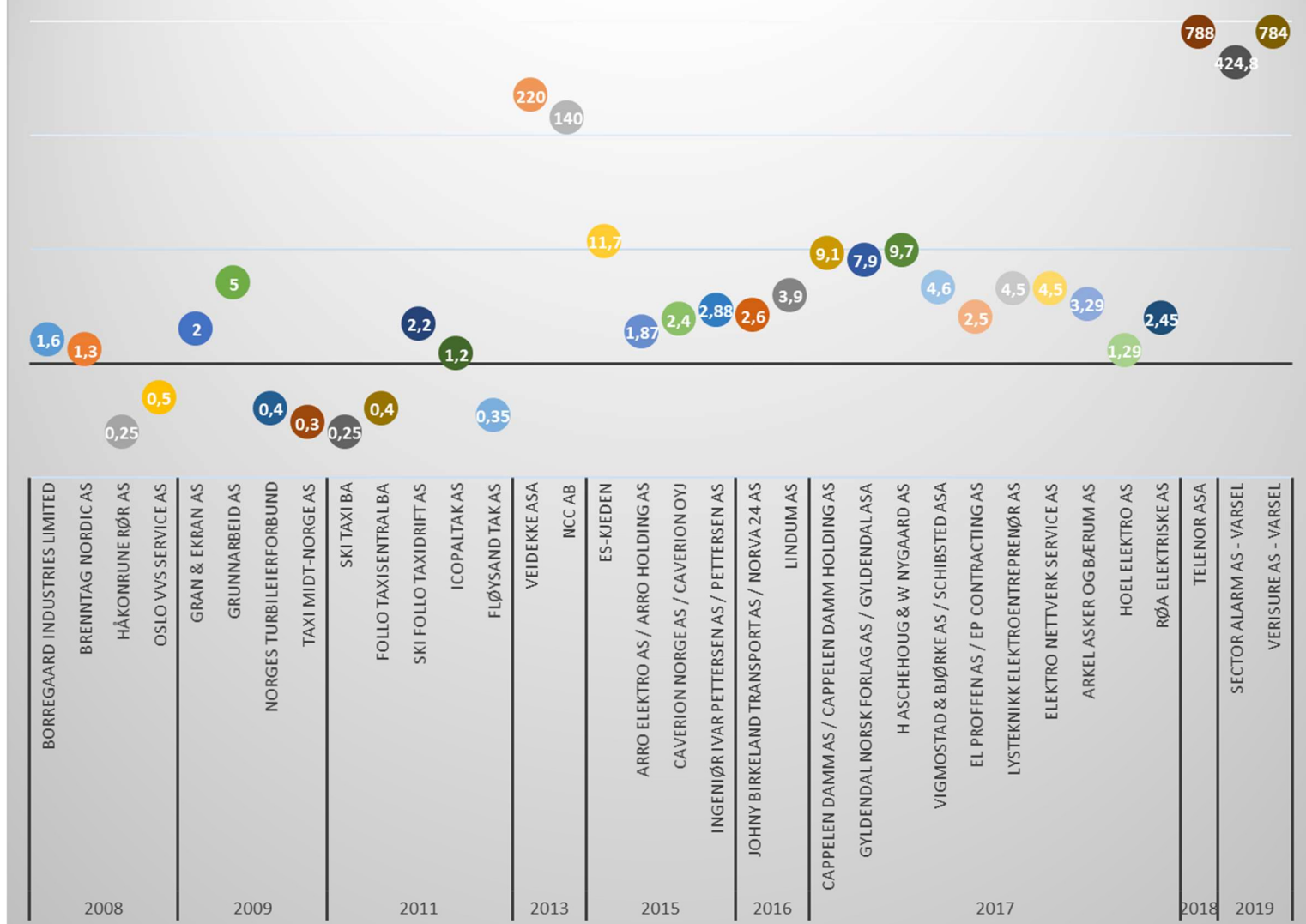
Konkurranseloven forbyr samarbeid som har til formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen. Eksempler på typer samarbeid som kan være omfattet av forbudet er samarbeid om priser, informasjonsutveksling, oppdeling av markeder og begrensninger i produksjon eller salg. Ved overtredelse av forbudet kan tilsynet ilegge foretak overtredelsesgebyr på inntil 10 prosent av foretakets omsetning, og/eller pålegge opphør. Videre kan personer straffes med bøter eller fengsel.

Konkurransebegrensende samarbeid er svært skadelig. Det koster samfunnet store summer og innebærer at innkjøpere og forbrukere må betale mer for varer og tjenester. På denne bakgrunn har Konkurransetilsynet prioritert kartellavdekking høyt over mange år. Konkurransetilsynet vil ved prioritering mellom saker ved mulig lovbrudd særlig vektlegge tilfeller der det er aktuelt med personstraff for å sikre at dette er en type sanksjon som oppfattes som en reell trussel for dem som har deltatt i ulovlig adferd.

Konkurransetilsynet har i 2019 gjennomført bevissikringer i to nye saker, og har avholdt til sammen 39 forklaringsopptak i pågående etterforskningssaker. Ikke alle etterforskningssaker starter med bevissikringer. I september ble det offentliggjort at tilsynet åpnet etterforskningssak i drivstoffmarkedet for å undersøke mulig ulovlig samarbeid i form av fastsettelse av priser. Saken ble opprettet på bakgrunn av funn i tilsynets kontinuerlige overvåking av dette markedet.

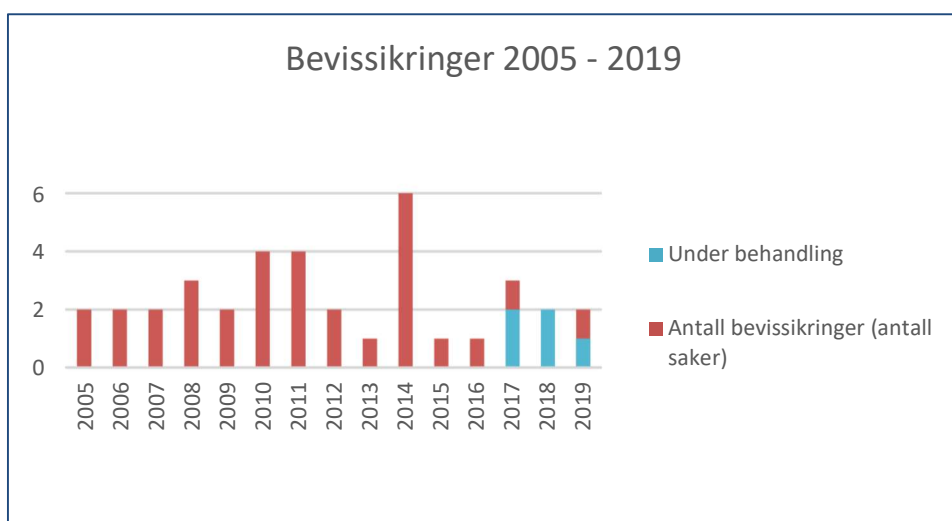
I juni varslet Konkurransetilsynet gebyrer på 784 og 424,8 millioner kroner til henholdsvis Verisure AS og Sector Alarm AS for ulovlig samarbeid om salg av boligalarmer. Selskapene er de største boligalarmaktørene i Norge. Tilsynets foreløpige vurdering er at selskapene har samarbeidet om å ikke selge boligalarmer til hverandres kunder ved dørsalg i perioden 2011 til 2017. Ved å samarbeide på denne måten har de delt kunder i det norske boligalarmmarkedet mellom seg. I Norge har en høy andel husstander boligalarm, og konkurranse i dette markedet er viktig for å sikre forbrukerne alarmtjenester til lavest mulig pris. De varslede gebyrene er på til sammen om lag 1,2 milliard kroner. Én av partene har valgt å innbetale gebyret i 2019, mens tilsynet behandler saken videre etter tilsvarende fra den andre parten. De varslede gebyrenes størrelse illustrerer at saken er alvorlig og omhandler et stort marked som berører mange kunder i Norge.

Gebyr (MNOK - logaritmisk skala)

Målsettingen med bevissikring er å bekrefte eller avkrefte mistanke om lovbrudd. Erfaringsmessig vil om lag halvparten av bevissikringene Konkurransetilsynet gjennomfører ende opp med vedtak.

Bevissikringer 2005 - 2019

I 2019 var Konkurransetilsynet på bevissikring i markedet for håndtering og mottak av avfall. Etterforskningen ble avsluttet etter fem måneder da det ikke ble funnet grunnlag for å gå videre med saken. Utover de saker som er nevnt over har tilsynet pågående etterforskningssaker i forlagsmarkedet samt en ytterligere etterforskningssak i dagligvaremarkedet.

Konkurransesekriminalitet forebygges gjennom veiledning om regelverket og synliggjøring av Konkurransetilsynets saker. Målrettet informasjonsvirksomhet øker den faktiske og den opplevde oppdagelsesrisikoen, og styrker dermed insentivet til etterlevelse og til å søke lempning for deltakelse i ulovlig samarbeid. Tilsynet bruker flere proaktive metoder for avdekking av konkurransesekriminalitet, som for eksempel kartellscreening, søk i åpne informasjonskilder og dialog med offentlige innkjøpere og ulike samarbeidsfora for å øke oppdagelsesrisiko. Tilsynet analyserer også anbudssdata fra offentlige innkjøp for å avdekke budgivningsmønstre som kan indikere ulovlig anbudssamarbeid.

Markeder med særskilte konkurranseutfordringer overvåkes aktivt. I 2019 overvåket tilsynet markeder for blant annet dagligvare, innenriks luftfart, kraft og drivstoff gjennom blant annet analyse av informasjon som aktører innen disse markedene er pålagt å melde til tilsynet direkte. For eksempel er aktører i drivstoffmarkedet pålagt å sende inn informasjon om blant annet priser, salgsvolum og innkjøpsvilkår. Som ledd i sin markedsovervåking har tilsynet også jevnlig kontaktmøter med ulike sektormyndigheter og bransjeorganisasjoner. Videre følger tilsynet utviklingen i markeder gjennom medieoppslag og bransjeblader. Dette gir samlet et godt grunnlag for tilsynets vurderinger av enkeltmarkeder. Konkurransetilsynet vurderer kontinuerlig behovet for tiltak og om enkelte markeder reiser behov for egne overvåkningsordninger. To av etterforskningssakene som ble startet i 2019 har grunnlag i markedsovervåking og dataanalyser.

Resultatkjede – forbud mot samarbeid som begrenser konkurransen

INNSATSAKTØRER

- Ca. 30-35 prosent av ressursene knytter seg til saker om mulig ulovlig samarbeid.
- Etterforskningsstab med ca. 5 årsverk (økning fra 2018), egen etterforskningsdirektør, spesialkompetanse på etterforskning, både teknologi og metoder.

AKTIVITETER - inkludert forhold som gjelder misbruk av dominans.

- Vurdering av over 400 tips, ca. 30 klager samt fire lempningssøknader.
- Jobbe systematisk opp mot kilder og tips. Proaktiv informantbehandling.
- Kompetanseutvikling i etterforskning, bla. for nyansatte.
- En aktiv dialog med markedsaktører – Konkurransetilsynet oppsøker personer i ulike næringer.
- Informasjonstiltak deriblant om lempning, tips oss, kjennskap til konkurranselovgivning, etc.
- Bevissikringer på seks lokasjoner i to saker i avfallsmarkedet og i dagligvaremarkedet.
- Analyse av beslag etter bevissikringer 2017-2019.
- Gjennomført 39 forklaringsopptak i seks saker.
- Metodisk screening av markeder for å avdekke karteller, bla. anbudssdata og data basert på meldeplikt.
- Vurdering i relevante saker om personstraff kan være aktuelt.
- Markedsovervåking bla. i markeder for drivstoff, kraft, dagligvarer og innenriks luftfart.
- Tverretattlig samarbeid om bekjempelse av arbeidslivskriminalitet.
- Kontaktmøter med sektormyndigheter.
- Anskaffelse og kompetanseutvikling på digitalisert etterforskning.
- Tiltak for å tilpasse interne prosesser til nyere saker, større datamengder og større saksmengder.

PRODUKTER

- Varslet historisk høye gebyrer i markedet for boligalarm.
- Synliggjøring av saker.
- Veiledning om konkurranseloven, bla. vedrørende prosjektsamarbeid, gjennom foredrag, medieuttalelser, konferanse i konkurranserett, poster i sosiale medier mm..

BRUKEREFFEKTER

- Antall tips økte i 2017-2018 med 47 prosent og i 2018-2019 med 41 prosent. Tips utgjør enkeltvis og samlet en verdifull kilde for markedsovervåking og vurdering av nye saker.
- Lempningsordningen blir bedre kjent. Flere lempningssøknader i fremtiden vil avdekke flere lovbrudd.
- Aktiv håndheving ved å utstede overtredelsesgebyr, gjennomføre bevissikringer og synliggjøre etterforskningsaktivitet bidrar til å avskrekke aktører i næringslivet fra å drive konkurransekriminalitet. Størrelse på gebyrene viser at konkurransebegrensende samarbeid er et alvorlig brudd på konkurranseloven. Fengselsstraff, personlige bøter, omdømmetap og risiko for erstatningskrav er også avskrekkende. Markedsaktører har bedre kunnskap og større insentiver til å etterleve konkurranseloven for å unngå gebyr og omdømmetap.
- Bedre forståelse for konkurranseregulering og hensyn blant offentlige innkjøpere.
- Mer oppmerksomhet om rammene konkurranseregulering setter for anbudssamarbeid.
- Økt kjennskap til forbudet mot markedsdeling gjennom boligalarm-saken.
- Undersøkelse på oppdrag av Konkurransetilsynet blant bedriftsledere og advokater viser at mange bedrifter skrinlegger, endrer eller avslutter avtaler som muligens er konkurranseskadelige på grunn av konkurranseloven og tilsynets håndheving. (Dette samsvarer med en engelsk studie (Davis et al, 2017) som viser at 50 prosent av alle potensielle karteller aldri blir dannet på grunn av konkurranselovgivningens avskrekkende effekt.)

SAMFUNNSEFFEKTER

- Anbudssamarbeid er meget skadelig for konkurransen og medfører at oppdragsgiver risikerer å betale mer enn nødvendig. Den tapende part blir innbyggere som får økte offentlige utgifter. Bedre utnyttelse av offentlige midler gjennom god konkurranse ved offentlige anbudskonkurranser vil medføre at mer penger fra det offentlige går til velferd og samfunnet. Hvert år kjøpes det inn offentlige varer og tjenester for ca. 500 milliarder kroner ifølge tall fra SSB. Hvis man forsiktig anslår at oppmerksomhet rundt dommen i Ski Taxi-saken om åpent anbudssamarbeid har økt konkurranse i bare en liten del av anbudskonkurransene, ville likevel årlige besparelser for kjøperne snart være flere hundre millioner kroner.
- Kartellavdekking har potensielt store direkte effekter i markedet det avdekkes, da kartell både kan lede til store prisøkninger og tapt fortjeneste i form av overkapasitet. (Bla. studie av Røller og Steen, 2006 om sementkartell i Norge.)
- Et kartell som leder til høyere priser i et marked, kan føre til mindre produksjon, som igjen kan redusere sysselsettingen.
- Tall fra OECD viser at ulovlig samarbeid kan øke prisen med så mye som 50 prosent. I tillegg kan både utvalg, kvalitet og innovasjon gå ned. Ved bekjempelse av karteller går disse pengene til forbrukere og samfunnet, og øker utvalg, kvalitet og innovasjon.

3.6 Pådriver for konkurranse

I tillegg til håndheving av konkurransereglene har Konkurransetilsynet en viktig rolle i å være en pådriver for konkurranse. Konkurransetilsynets arbeider som pådriver for konkurranse langs flere dimensjoner. Tilsynet identifiserer og påpeker konkurransebegrensende virkninger av offentlige tiltak, vi vurderer om forslag til regulatoriske endringer som fremmes i offentlige høringer har negative konkurransemessige konsekvenser, og vi arbeider for økt kunnskap og styrket konkurransekultur i foretakene. Konkurransetilsynet deltar også aktivt i samfunnsdebatten, og publiserer rapporter, kronikker og artikler, for å sørge for at konkurransehensyn ivaretas ved utforming og endringer av regelverk. Økt oppmerksomhet om betydningen av konkurranse som virkemiddel kan innebære økt etterlevelse og lede til et rammeverk som i større grad legger til rette for økt konkurranse.

I 2019 har tilsynet vært en aktiv pådriver for konkurranse i en rekke markeder. Det har også vært et år der tilsynet hatt sett resultatene av vårt pådriverarbeid over lengre tid.

Bruker- og samfunnseffektene som er gjengitt i resultatkjeden på slutten er ikke direkte effekter av tilsynets aktiviteter, men tilsynet bidrar til at regelverksendringer i markeder er for forbrukerens beste. Når det gjelder dagligvaremarkedet, henvises til del 3.7.

Taxi

Konkurransetilsynet har i mange år arbeidet for helt nødvendige tilpasninger i rammeverket for drosjemarkedet; tilpasninger som innebærer at drosjetilbudet bedre tilpasses etterspørselen og kundenes behov, og som reflekterer dagens teknologiske realiteter og de muligheter som digitaliseringen innebærer. I 2019 vedtok Stortinget nye rammebetingelser for denne næringen, gjennom innføring av ny Yrkestransportlov fra 1. juli 2020. Endringene er i tråd med tilsynets forslag, og betyr enklere tilgang til drosje, en bedre fordeling av ressurser og lavere priser for drosjepassasjerer. Det eneste gjenstående hinder er kravene om taksameter som i dag gjelder for drosjekjøring. Dette fungerer i dag som en vesentlig etableringsbarriere, og begrenser mulighetene til å realisere målsettingen med det nye regelverket. For å senke etableringsbarrierene i dette markedet ytterligere har tilsynet foreslått at det skal være mulig å tilby drosjetjenester kun ved bruk moderne kontrollutrustning, for eksempel ved at den er basert på apper og at kundene alltid får vite prisen for turen på forhånd.

Pensjon

Konkurransetilsynet har flere ganger pekt på behovet for økt konkurranse i markedet for kommunal tjenestepensjon. Finansdepartementet foreslo i 2019 å endre flytteverdien for kollektive livsforsikringsavtaler. De vil oppheve adgangen forsikringsselskapene har i dag til å holde tilbake en andel av gevinstene i det såkalte kursreguleringsfondet. Gjennom en høringsuttalelse og avisinnlegg har tilsynet pekt på at norske kommuner kan spare store summer dersom det var reell konkurranse i dette markedet. I sin høringsuttalelse støtter Konkurransetilsynet således forslaget og uttrykker at det er et skritt i riktig retning. Forslaget innebærer at kommuner som skal flytte sine pensjonsordninger får med seg en større andel av gevinstene som kundemidlene har generert hos pensjonsinnretningen det flyttes fra. Etter tilsynets oppfatning vil dette føre til at nye aktører utfordrer den etablerte aktøren som i dag er alene i dette markedet. Kundene blir mindre låst til sin eksisterende pensjonsleverandør, og det vil kunne øke konkurransen om kundene når nye aktører trer inn i markedet.

Helsetjenester og legemidler

Markedet for helsetjenester og legemidler er viktige for forbrukerne. Dette er også markeder der eventuelle konkurranseutfordringer vil ramme særlig sårbare grupper. I tilknytning til apotekmarkedet har Konkurransetilsynet sendt en formell påpekning etter konkurranseloven § 9e til Helse- og omsorgsdepartementet. I påpekningen peker Konkurransetilsynet på at det er uheldig for konkurransen at det settes et tak på den største kjedens markedsandel. Departementet bes derfor om å vurdere å fjerne bestemmelsen som åpner for å nekte apotekkjeder med en markedsandel over

40 prosent å åpne nye apotek. Departementet var positive til Konkurransetilsynets argumenter i påpekningen og har sendt et forslag om endringer i tråd med tilsynets forslag ut på høring.

I tilknytning til markedet for helsetjenester har Konkurransetilsynet gjennom kronikker og høringsuttalelser rettet oppmerksomheten mot endringer i rammeverket som kan gi et bedre helsetilbud. Tre eksempler på pådriverarbeid der Konkurransetilsynet argumenterer for tiltak som kan gi et bedre helsetilbud gjennom vektlegging av konkurranse er:

- Helse- og omsorgsdepartementets forslag om rasjonering og forbud mot parallelleksport for å hindre legemiddelmangel kan føre til at flere pasienter står uten viktige medisiner. Tiltakene kan medføre at produsentene heller ville selge til andre land med høyere legemiddelpriser, og at distributørene vil vegre seg for å ta inn legemidler.
- Konkurransetilsynet oppfordrer i debatten om allmennlegetjenesten til tiltak som øker antall fastlegestillinger og antall som velger fastlegeyrket. Flere leger er nødvendig for å møte fremtidig behov, og gir pasienter bedre valgfrihet og bedre tilgang.
- På bakgrunn av en studie finansiert av prisreguleringsfondet, viser Konkurransetilsynet til at gjeninnføring av fastlønnsordning for leger vil kunne resultere i et dårligere helsetilbud til pasientene.

Telekom

Telekom-markedet er et marked hvor Konkurransetilsynet både har grepet inn mot foretakssammenslutninger, har ilagt overtredelsesgebyr og hvor tilsynet har vært en aktiv pådriver for et regelverk som fremmer konkurranse. I 2019 sendte tilsynet et hørings svar som støtter fortsettelse av Nasjonal kommunikasjonsmyndighets (Nkom) tilgangsreguleringer av grossistmarkedene for mobiltjenester. Grossistmarkedene for mobiltjenester preges av høye etableringshindringer og få aktører. Konkurransetilsynet uttrykker at det er enig i Nkoms vurderinger om at det fremdeles er konkurranseproblemer i mobilmarkedene og forhold som tilsier at markedene fortsatt bør forhåndsreguleres. Reguleringen innebærer at Telenor pålegges å gi tilgang til andre mobiloperatører, og fastsetter rammer for hvilke priser og andre vilkår Telenor kan kreve fra tilgangskjøperne.

For øvrig støtter Konkurransetilsynet i høringsuttalelsen Nkoms forslag om å stramme inn reglene for når andre mobiloperatører kan plassere antenner i Telenors mobilmaster. Etter tilsynets oppfatning er gode regler for samlokalisering særlig viktig for etableringen av infrastrukturbasert konkurranse i årene som kommer.

Bank

EUs kapitalkravsregelverk for banker (CRR/CRD IV-regelverket) ble innlemmet i EØS-avtalen i mars 2019. I Konkurransetilsynets høringsuttalelse etterlyses en bedre utredning fra Finansdepartementet på hvordan den samlede effekten av tilpasninger i kapitalkravsregelverket påvirker konkurransesituasjonen i bankmarkedet. Nærmere bestemt etterlyser tilsynet en konkurransemessig vurdering av forslaget om å øke systemrisikobufferkravet for alle banker, når det i hovedsak er de større IRB-bankene som vil få økt sin kjernekapital som et resultat av tilpasningen til EU-regelverket. Tilsynet er for øvrig positiv til at Finanstilsynet vil ta sikte på å få de nye norske kravene godkjent av de andre EU/EØS-landene for å sikre konkurranse på like vilkår uavhengig av om banken er registrert i Norge eller ikke.

Bok

Konkurransetilsynet har i en rekke år vært en pådriver for mer konkurranse i bokmarkedet. Samarbeid ved omsetning av bøker er gjennom en egen forskrift unntatt fra konkurranselovens forbud om konkurransebegrensende samarbeid. Unntaket innebærer at konkurranselovens forbudsbestemmelser ikke er til hinder for at en leverandør kan sette fastpris på bøker leverandøren utgir eller bøker som utgis av bokklubb som leverandøren har avtale med. Forbudet er heller ikke til hinder for at det kan samarbeides om avtaler som forplikter den enkelte leverandør til å sette

fastpris på slike bøker. Fastprisen gjelder for alle sluttbrukere uansett forhandler innenfor en maksimal periode. I bokbransjen skjer dette samarbeidet mellom leverandør og forhandler innenfor rammen av Bokavtalen.

Unntaket fra konkurranseloven er begrunnet i kulturpolitiske målsettinger. Konkurransetilsynet anerkjenner at det er viktige kulturpolitiske målsettinger knyttet til bokmarkedet. Tilsynet mener dog at disse kan nås på en mindre konkurransebegrensende måte, og gjennom mer målrettede virkemidler. Etter tilsynets syn undergraver unntaket faktisk kulturpolitiske målsettinger ved at det fører til høyere priser på ny norsk litteratur, noe som innebærer at det leses færre bøker når boken er ny. Bokavtalen hindrer også innovasjon i markedet. Uten bokavtale vil forbrukere få bedre og raskere tilgang til digitale bøker. Til tross for at tilsynet gjentatte ganger har advart mot de uheldige virkningene for bokkundene av bokbransjens unntak fra konkurranselovens forbud mot konkurransebegrensende samarbeid, har unntaksforskriften blitt forlenget.

En positiv utvikling i bokmarkedet er innføring av mva-fritak for elektroniske publikasjoner som ble innført juli 2019. Dette vil etter Konkurransetilsynets oppfatning bidra til likere konkurransevilkår mellom ulike publiseringsformater og fremme innovasjon.

Digital regulering

Internett og digital teknologi har endret hverdagen for forbrukere og bedrifter. Potensialet for styrket konkurranse er stort. Samtidig oppstår nye utfordringer, ikke minst knyttet til personvern, og gamle konkurranseutfordringer oppstår i ny drakt. I markedet i rask utvikling skal man likevel være varsom med inngrep og ny regulering før et godt kunnskapsgrunnlag foreligger. Et eksempel er hotellbooking der konkurransemyndighetene i mange EU-land har hatt et sterkt press på seg om å gripe inn mot booking-plattformenes betingelser. Konkurransetilsynet har valgt å følge EU-kommisjonens anbefaling om å avvente nye håndhevingstiltak inntil bedre kunnskap om virkningene av de tiltakene som enkelte konkurransemyndigheter allerede har pålagt foreligger. Illustrasjonen ved siden av viser innlegg fra konkurransedirektøren om dette emnet i Dagens Næringsliv 20. mai 2019.

Dette betyr ikke at Konkurransetilsynet har vært passiv. Konkurransetilsynet deltar i et nordisk samarbeidsprosjekt om digitale plattformer og har arrangert et nordisk seminar om konkurransemessige sider ved online reisebyrå (OTA) og bruken av prisparitetsklausuler. Konkurransetilsynet har også vært aktiv i media og på ulike konferanser og seminarer der digitalisering og regulering har vært på agendaen. Eksempler er konkurransedirektørens foredrag om konkurransemessige utfordringer i den digitaliserte økonomien på et seminar om Perspektivmeldingen 2020 arrangert på Norges Handelshøyskole (NHH), et foredrag om digitale plattformer og regulering på Vårkonferansen på NHH, samt foredrag for Regjeringens Digitaliseringsutvalg. Konkurransedirektøren skrev også en kronikk i april 2019 om digital regulering.

Personvern, forbrukervern og skattlegging av multinasjonale selskaper er viktige problemstillinger i sammenheng med digitale markeder. For å oppnå velfungerende markeder bør problemstillingene adresseres basert på godt samarbeid mellom ulike instanser, nasjonalt og internasjonalt, og tverrfaglig. På nasjonalt nivå har Konkurransetilsynet initiert samarbeid med Forbrukertilsynet, Forbrukerrådet og Datatilsynet. Videre arbeider tilsynet med å utforme en digital strategi.

Konferanse

Også i 2019 arrangerte Konkurransetilsynet sin årlige konferanse i konkurranserett. Nasjonale og internasjonale foredragsholdere holdt innlegg på konferansen. Blant andre holdt Richard Whish, professor ved Kings College i London, sitt tradisjonelle innlegg om den seneste utviklingen i konkurranseretten i EU/EØS. Konferansen har blitt en viktig møteplass for konkurranseretts- (og økonomi) miljøet i Norge, og gir tilsynet en god mulighet til å møte, informere og oppdatere deltagerne på regelverksutvikling, håndhevingspraksis og aktuelle konkurransepolitiske problemstillinger.

Strategisk kommunikasjon

Tilsynet jobber strategisk og målrettet for å oppnå synlighet gjennom media. I tillegg er tilsynet aktivt i andre kommunikasjonskanaler som sosiale media med det mål å nå flest mulig aktører i næringslivet. Et viktig aspekt ved dette arbeidet er å få på plass tydelige og forståelige budskap som engasjerer allmenheten og media. God synlighet med et klart og tydelig budskap i ulike kanaler fører til økt kunnskap om konkurransereglene, erkjennelse av betydningen av velfungerende konkurranse og økt etterlevelse blant foretakene. Økt synlighet forsterker brukereffektene av våre produkter og tjenester.

En undersøkelse gjennomført i 2018 blant Konkurransetilsynets ulike interessentgrupper viser at medieoppslag er en av de viktigste informasjonskildene der de blir oppmerksom på konkurransesaker og konkurranselovgivning. En viktig del av pådriverarbeidet er å skrive kronikker i ledende aviser i tillegg til å få redaksjonell omtale på aktuelle tema. Flere av tilsynets ansatte har i 2019 skrevet kronikker og holdt foredrag i ulike bransjefora, blant annet som en del av vårt samarbeid med NHO. Konkurransetilsynets kronikker og meninger i samfunnsdebatten blir ofte tatt opp og brukt i ledere og på kommentarplass i media, noe som underbygger at stor grad av synlighet og tilsynets pådriverarbeid kan ha store effekter. Tilsynets utspill hva gjelder konkurransesituasjonen i inkassomarkedet og i markedet for russeutstyr er gode eksempler fra fjoråret på at tilsynets synspunkter får stor oppmerksomhet i media. Vi jobber mye med å få tydelige og forståelige budskap som engasjerer allmenheten og media. Summen av dette gir større mulighet for økt grad av synlighet.

Strategisk kommunikasjonsarbeid krever en proaktiv tilnærming, en aktiv medieovervåkning, og en kontinuerlig evaluering av hva tilsynet lykkes med og ikke. Konkurransetilsynet følger i så måte med på antall medieoppslag per måned. Variasjon over tid viser om tilsynet lykkes med synliggjøring av viktige saker, for eksempel ved bevisninger, varsel, vedtak og høringsuttalelser. I den sammenheng kan det nevnes at tilsynet i november 2019 organiserte en pressekonferanse om arbeidet i dagligvaremarkedet. Antall medieoppslag i november var det høyeste tilsynet har oppnådd når man ser på tall for medieoppslag fra perioden 2017-2019. Synligheten i siste kvartal 2019 har vært i tråd med mål om synliggjøring av dagligvaresatsing. Vi ser også at i de periodene vi er mest synlig i media får vi også flest tips. I 2019 mottok vi 434 tips mot 308 i 2018. Dette er en økning på 41%, og det er sannsynlig at mediarbeid har bidratt til dette.

Resultatkjede for pådriver- og kommunikasjonsarbeid

INNSATSAKTØRER

- Ca. 2 prosent av ressursene i markedsavdelingene og stabene gikk til høringer. Øvrig ressursbruk knyttet til pådriverrollen er ikke tallfestet.
- Kommunikasjonsstab med ca. 3,5 årsverk i 2019.

AKTIVITETER

- Tilsynet har en aktiv dialog med flere sektor- og forbrukermyndigheter. Dialogen er viktig for å holde oss oppdaterte om utviklinger i markeder, samtidig som å påpeke konsekvenser for konkurranse og forbrukere av bestemte reguleringer eller forslag til endringer.
- Mediestrategi i alle store saker.

- Møter i utvalg, komitéer, kontaktfora.
- Vurdering av 118 mottatte høringer og anmodninger om påpekninger.
- Kompetansebygging i mediehåndtering og mediestrategi som del av saksbehandling. Kronikk-kurs for ansatte
- I desember 2018 lanserte vi våre internettsider kt.no på ny plattform. De nye nettsidene gir en bedre brukeropplevelse og er mer tilrettelagt for ny funksjonalitet. Endringene er basert på brukertesting.
- Høsten 2019 lanserte vi tilbudet om nyhetsvarsel via nettsidene våre etter ønske fra næringslivsledere. Til nå er 246 abonnenter registrert.
- Prioritering av ressursbruk til foredrag, dialog med markedsaktører og annen formidling og veiledning, bla. av journalister.

PRODUKTER

- Ca. 45 foredrag holdt av tilsynets ansatte.
- 16 artikler, innlegg, kronikker, bla. om inkassokonkurranse, lønnsordninger for fastleger, compliance og digital regulering⁶.
- Deltakelse i mediedebatt, bla. uttalelser om prissignalisering i annonsemarked, kommunal pensjon, bokavtalen, drosjemarkedet, dagligvaremarkedet.
- Åtte høringsuttalelser, bla. om bokmarkedet, lov om god handelsskikk og legemidler⁷.
- 48 nyhetssaker på kt.no
- 524 nye følgere på LinkedIn; 293 innlegg på Facebook, LinkedIn og Twitter; 1038 nye følgere på Facebook
- 3125 medieoppslag
- Seminar i Longyearbyen ifm 10 år konkurranse-loven på Svalbard for kunnskapsbygging lokal næringsliv
- Pressekonferanse om resultater fra analyse av innkjøpsbetingelser i dagligvarebransjen
- Påpekning apotekmarkedet.

BRUKEREFFEKTER

- Konkurranseloven og Konkurransetilsynet er synlige i media for brukergruppene.
- Bedre forståelse av konkurranse-regler i næringslivet.
- Bedre forståelse av konkurransehensyn blant politikere og lovgivere.
- Konkurransetilsynet kan gjennom godt faglig funderte utspill påvirke og utvide konkurransearenaen.
- Deregulering av drosjemarkedet.
- Helse- og omsorgsdepartementet har foreslått å fjerne konkurransebegrensende bestemmelse i apotekforskriften.
- Næringslivsaktører er forsiktige og unngår å signalisere pris. Konkurrentene vil fortsette å konkurrere om pris.
- Enkelte kommuner og fylkeskommuner vurderer å konkurranseutsette pensjon.

SAMFUNNSEFFEKTER

- Færre konkurransebegrensende reguleringer - et fritt og uavhengig næringsliv uten særbehandling.
- Bedre konkurranse mellom offentlige og private aktører på konkurranseutsatte varer og tjenester.
- Økt forståelse av hva konkurranse betyr for forbrukere: mer penger til velferd og samfunnet. Synlighet og godt omdømme i befolkning påvirker igjen viktige brukergrupper positivt.
- Deregulering av taxi-markedet vil bety mindre tomkjøring, lettere tilgang til drosjer og lavere priser. Å fjerne krav om taksameter vil senke etableringshindringer for nye aktører og gi et bedre tilbud.
- Bedre fastlegetilbud, apotektilbud og tilgang til legemidler.
- Et tredje mobilnett er viktig for å sikre norske forbrukere et godt tilbud av mobiltjenester til lavest mulig pris.
- Kommuner sparer penger ved konkurranse om kommunal pensjon, som kan brukes til kommunalt tilbud.
- Lavere priser uten prissignalisering.

⁶ Alle kronikker og innlegg publiseres på <https://konkurransetilsynet.no/artikler-og-innlegg/>

⁷ Alle høringsuttalelser fra 2019 er publisert på <https://konkurransetilsynet.no/vedtak-og-uttalelser/?cat=31&years=2019¶graf1=¶graf2=&submit=Filtrer>

3.7 Dagligvaremarkedet

Dagligvaremarkedet er ett av de viktigste markedene for norske forbrukere, og ved sunn konkurranse i markedet sparer forbrukere store summer, får et bedre utvalg av varer og nyter fordelene av innovasjon i markedet. Flere studier indikerer at norske forbrukere betaler mer for dagligvarer og tilbys et mer begrenset vareutvalg enn forbrukere i våre nordiske naboland. Dette skyldes blant annet geografi, bosettingsstruktur, avgiftspolitikker og et politisk valg om å opprettholde norsk landbruk og norsk matindustri gjennom blant annet importvernet. Konkurransesituasjonen i dagligvaremarkedet er utfordrende, med konsentrerte markeder på flere ledd i verdikjeden for mat og omfattende etableringshindre. Disse rammebetingelsene setter begrensninger for konkurransen i det norske dagligvaremarkedet.

Konkurransetilsynet har over mange år hatt en særlig oppmerksomhet rettet mot dagligvaremarkedet. At tilsynets håndheving i dagligvaremarkedet er synlig, viser undersøkelsene fra 2017 og 2018 blant næringslivsledere og samfunnsaktører. Av alle tilsynets saker, er sakene i dagligvaremarkedet de mest kjente. En fjerdedel av respondentene i 2018 nevner ICA – NorgesGruppen og en tredjedel nevner tilsynets behandling av Coops oppkjøp av ICA, når de blir spurt om de kan nevne saker fra tilsynet.

I tråd med tildelingsbrevet og supplerende tildelingsbrev fra 2019, har Konkurransetilsynet styrket arbeidet rettet mot dagligvaremarkedet med økte ressursrammer. For 2019 fikk tilsynet en tilleggsbevilgning på 6,5 millioner kroner. Tilsynet har opprettet en prosjektenhet, *Prosjekt Dagligvare*, som blant annet prioriterer arbeid med økt synlighet og tettere kontakt med markedsaktører. Prosjektenheten har i flere fora invitert til dialog med markedsaktører. I slutten av 2019 hadde prosjektenheten flere møter med markedsaktører i Oslo for å styrke dialogen. Innspill bruker tilsynet aktivt i sitt videre arbeid. Prosjektgruppen arbeider også med markedsovervåking og utredning av konkurransefremmende tiltak i bred forstand.

Konkurransetilsynet har prioritert dagligvaremarkedet i en lengre periode, og økt kapasitet brukes til å kunne prioritere både håndheving- og pådriveraktiviteter.

Markedsovervåking, etterforskning og fusjonskontroll

I tildelingsbrevet ber Nærings- og Fiskeridepartementet om at Konkurransetilsynet skal intensivere sitt arbeid med tips og klager, og etterforske flere mulige saker om omhandler brudd på konkurranseloven. Tilsynet overvåker markedet nøye, og etterforsker nå flere mulige brudd av konkurranseloven på bakgrunn av bevissikringer i 2018 og 2019. I april 2018 gjennomførte tilsynet et uanmeldt kontroll hos flere aktører i markedet. Etterforskningen som pågår skal bekrefte eller avkrefte mistanke om ulovlig samarbeid i form av utveksling av strategisk informasjon mellom kjedene. Dataanalyse samt dialog med markedsaktører gir et bra grunnlag til videre utredning og intensivering av oppfølging av tips og klager.

Fusjonskontroll er en viktig del av tilsynets håndhevingsarbeid. Alle oppkjøp av dagligvarebutikker skal meldes. Som nevnt har Konkurransetilsynet varslet et gebyr mot NorgesGruppen for brudd av opplysningsplikt.

Innkjøpsbetingelser: kartlegging og bevissikring

Konkurransetilsynet har kartlagt innkjøpsbetingelser i sektoren. Resultatene viser store prisforskjeller for flere varer. Tilsynet gjennomførte i november uanmeldt kontroll hos to leverandører og en dagligvarekjede blant annet på bakgrunn av kartleggingen. Tilsynet har mistanke om at store forskjeller i innkjøpspriser kan innebære et mulig lovbrudd, og kan føre til høyere priser til forbrukerne. Tilsynets undersøkelse av innkjøpspriser har fått stor oppmerksomhet. For å formidle budskapet på best mulig måte, ble det avholdt pressekonferanse, som også ble strømmet. Det er avdeling for Mat, Handel og Helse (MHH) som etterforsker saken. Prosjekt Dagligvare følger opp ved å videreføre kartleggingen, og vil undersøke hvordan forskjellene i innkjøpspriser har utviklet seg i årene etter 2017.

Utredning av konkurransefremmende tiltak

Konkurransetilsynet vurderer flere tiltak i markedet på bakgrunn av nyere utredninger, og bidrar i Nærings- og Fiskeridepartementet sitt arbeid med Stortingsmeldingen om dagligvare som legges fram vår 2020.

I juni sendte Konkurransetilsynet høringsuttalelse om forslag til lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden. Tilsynet er opptatt av at innføring av lov om god handelsskikk skal skje atskilt fra tiltak for å fremme konkurransen i dagligvaremarkedet.

Konkurransetilsynet har i 2019 oppfylt kravene i tildelingsbrevet som ble stilt i forbindelse med tilleggsbevilgning. I denne fasen er det for tidlig å evaluere effektene av arbeidet med markedet. Effektene av tidligere håndhevingssaker merkes bla. gjennom at forbrukere har valget mellom flere butikkjeder i lokale markeder over hele landet, på grunn av vilkår som tilsynet har satt i tidligere fusjonssaker. Tettere kontakt med markedsaktører, økt synlighet, utredning i forbindelse med Stortingsmeldinger og vurderinger på grunnlag av dialog og markedsovervåking forventes å ha effekter i fremtiden. I tillegg fortsetter vi med etterforskningssakene, fusjonskontroll og deltakelse i ECN-nettverket angående matmarkeder, og passer på at ressurser prioriteres riktig.

3.8 Internasjonalt

Mange tilfeller av konkurransebegrensende samarbeid og misbruk av dominerende stilling skjer på tvers av grenser. Det rekordstore gebyret til Google på 2,4 milliarder euro som EU-kommisjonen vedtok i 2017 var ilagt på grunnlag av misbruk av dominans i 13 ulike land, herunder Norge. EØS-avtalen gjør Norge til en del av det europeiske indre marked, og er et viktig redskap for samarbeid på tvers av grenser i Europa. Ved brudd på EØS-konkurransereglene kan Konkurransetilsynet, i tillegg til ESA (EFTAs overvåkingsorgan) og EUs konkurransekommisjonen, gripe inn. I en mulig §10- eller §11-sak som kan ha påvirket samhandelen i EØS har tilsynet plikt til å undersøke om den også skal vurderes etter EØS-avtalen. ESA skal varsles ved første etterforskningskritt.

Foretakssammenslutninger over en viss størrelse med grenseoverskridende effekt vil behandles av overvåkingsorganene i Brussel, som oftest EU-kommisjonen. Videre har Fusjonsforordningen regler for overføring mellom EØS-medlemsstatene og Kommisjonen og vice versa. I relevante saker har tilsynet god dialog med både ESA og Kommisjonen. Tilsynet har tett kontakt med de andre EU-landene og EUs Konkurransekommisjon gjennom European Competition Network (ECN). Her skjer mye av grunnlaget for regelverksutviklingen. Tilsynet har i 2019 rapportert løpende til departementet om regelverksinitiativ og regelverksutvikling basert på møtedeltagelse i ECN-arbeidsgrupper. Videre har tilsynet sendt EU-kommisjonens evaluering av gruppefritakene for horisontale avtaler og kommisjonens utkast på høring. Et annet viktig aspekt ved deltagelse i nettverket er et kompetansegrunnlag og nettverksutvikling som bidrar til mer effektiv håndheving av den norske konkurranseloven.

Konkurransetilsynet er også delegert ansvaret for å representere Norge i OECDs konkurransekomité. I 2019 har Konkurransetilsynet sendt bidrag til faglige diskusjoner i konkurransekomiteen på to tema: Uavhengige sektormyndigheter og beskyttelse av konfidensiell informasjon.⁸ Vår sjefsøkonom holdt innlegg på en workshop om "Competition in Publicly Funded Markets" i februar 2019. På møtene i juni 2019 holdt medarbeidere en presentasjon om Vipps2-saken og det norske betalingsmarkedet under sesjonen om digital utvikling i finansmarkedene. Det ble i etterkant av møtene holdt seminar for Avdeling for konkurransepolitikk, selskapsrett og næringsøkonomi i NFD.

For Konkurransetilsynet er det nordiske nettverket svært viktig både operativt og i forhold til utveksling av erfaringer og utvikling av erfaringer. I 2019 trådte den nye nordiske samarbeidsavtalen i kraft for Norges del. Avtalen er banebrytende hva gjelder internasjonalt samarbeid på konkurranseområdet, og gjør det lettere å avdekke konkurransekriminalitet på tvers av landegrenser. I september 2019 arrangerte Konkurransetilsynet det årlige nordiske møte for konkurransemyndigheter. EU-kommissær Margrethe Vestager deltok for å feire 60 år med nordisk samarbeid på konkurranseområdet. For å styrke kunnskapsgrunnlaget for håndheving rettet mot nettbaserte plattformer for hotellbestilling tok tilsynet initiativ til å arrangere en fellesnordisk workshop våren 2019. På det årlige nordiske møtet høsten 2019 besluttet konkurransedirektørene å igangsette arbeidet med en felles nordisk rapport om digitale plattformer. Dette ferdigstilles i 2020.

Konkurransetilsynet er også en aktiv bidragsyter til det internasjonale konkurransenettverket - ICN. Dette består av mer enn 100 land. Tilsynet er med å lede arbeidsgruppen «ICN Advocacy Working Group» sammen med konkurransemyndighetene i Hong Kong og Singapore. I 2019 arrangerte arbeidsgruppen en workshop i Kiev sammen med ukrainske konkurransemyndigheter. Konkurransetilsynets medarbeidere ledet en sesjon om påvirkningsarbeid ved hjelp av tradisjonelle og nye medier, og en sesjon om innovative tilnærminger til å identifisere konkurransebegrensende reguleringer. Videre var Konkurransetilsynet en aktiv bidragsyter i plenums- og parallelle sesjoner på årsmøtet for nettverket i Colombia i mai. I 2019 sluttet Konkurransetilsynet seg også til det nyopprettete Framework for Competition Agency Procedures (ICN CAP), som vil fremme prosessuell rettferdighet i håndheving og saksbehandling gjennom frivillig tilslutning.

⁸ Bidragene kan lastes ned fra <https://konkurransetilsynet.no/publikasjoner-2/oecd-bidrag/>

3.9 Konkurransesfaglig forskning og utredning

Resultater fra prisreguleringsfondet

Konkurransetilsynet forvalter det alminnelige prisreguleringsfondet. Midlene benyttes til forskning om konkurranseforhold og pris- og konkurransepolitiske virkemidler. Økt satsing på forskning og utredning bidrar til å forsterke konkurransepolitikken kunnskapsgrunnlag og sikrer dermed effektiv håndheving av konkurranseloven. Enkelte prosjekter som ble tildelt midler i 2018 omhandler effekter av tilsynets fusjonskontroll. Disse er omtalt nedenfor. Forskningsresultater bidrar til kunnskapsgrunnlaget til effektiv håndheving. Tidligere ble nevnt som eksempel at tilsynet brukte forskningsresultatene om hotellbooking som del av beslutningsgrunnlaget til å ikke gripe inn i denne omgangen. Mer om prosjektene og tildelingene kan leses i vedlegg 2, og på kt.no.

Resultatkjeden på neste side viser tilsynets aktiviteter og effektene av satsingen på dette området. Etter hvert som forskningsprosjekter ferdigstilles og rapporter publiseres blir forskningsarbeidet mer synlig. Resultater av forskningsprosjektene gjøres tilgjengelig på kt.no i en elektronisk working paper serie. Flere av arbeidene er presentert på konferanser og workshops nasjonalt og internasjonalt, og har blitt publisert i anerkjente journaler. Tilsynet har iverksatt flere tiltak for økt synliggjøring av forskningsbidragene fremover.

Stabile konkurranseforhold i Norge

I USA har det vært en sterk vekst i markedskonsentrasjon de siste tiårene. Det er blitt færre selskaper i mange næringer, og de som har overlevd har fått større markedsandel. I tillegg har det skjedd en betydelig teknologisk utvikling med fremvekst av selskaper som Google og Facebook som har svært stor markedsandel. Samtidig med denne utviklingen har man observert en sterk økning i amerikanske selskapers inntjening. En studie av Gutierrez og Philippon finner at Europa har hatt en helt annen utvikling i markedskonsentrasjon, og hevder at det er hardere konkurranse i europeiske markeder.

En fersk rapport fra Menon Economics, på oppdrag fra Konkurransetilsynet, har kartlagt utviklinger i markedskonsentrasjon og lønnsomhet i norske næringer for perioden 1992 til 2018. Dette gir tilsynet viktig kunnskap som kan brukes til evaluering og prioritering av håndhevingsarbeid. Basert på årlige regnskapstall for alle norske foretak i denne perioden, viser rapporten en svak reduksjon i markedskonsentrasjon og en stabil utvikling i marginene til norske foretak. Dette tyder på at konkurransen i norske næringer ikke har blitt svakere og at norske selskaper totalt sett ikke har fått økt markedsrett.

Hvorvidt dette skyldes en aktiv konkurransepolitikk er vanskelig å dokumentere. Det er få land som har stoppet eller godkjent på vilkår så mange fusjoner og oppkjøp som norske konkurransemyndigheter. Norge har også vært tidlig ute med å deregulere tidligere monopolnæringer som f.eks. kraftmarkedet. Uansett gir ikke Menon Economics sin kartlegging av markedsutviklingen i Norge grunnlag for å si at vi har "amerikanske tilstander" med forverring av konkurransen. Det er betryggende særlig for norske forbrukere. Samtidig er det flere sektorer hvor Konkurransetilsynet er bekymret for konkurransesituasjonen, slik som for eksempel dagligvare-, drivstoff- og bilmarkedet. Det illustrerer behovet for en fortsatt aktiv konkurransepolitikk.

Effekter av konkurransepolitikk

I en artikkel i Samfunnsøkonomen 1/19, av sjeføkonom Kurt Brekke, konkurransedirektør Lars Sørsgard og seniorrådgiver Andreas J. Tveito, drøftes effekter av konkurransereglene for forbrukerne og samfunnet mer generelt. Det skilles mellom direkte og indirekte effekter. Det førstnevnte knytter seg til (kortsiktige) virkninger av en konkret avgjørelse i det berørte markedet, mens sistnevnte refererer til (langsiktige) preventive virkninger av konkurransereglene. De indirekte effektene er krevende å måle, men størrelsen på disse effektene er typisk vesentlig større enn de direkte effektene. Måling kun av direkte effekter kan gi et feilaktig bilde på effekten av konkurransereglene og medføre feile prioriteringer mellom saksområder. Effektmåling bør derfor gjennomføres med forsiktighet og ta hensyn til indirekte virkninger av konkurransereglene. Konservative, illustrative

anslag indikerer at konkurransereglene kan gi årlige milliardbesparelser for norske forbrukere. Basert på gjennomgangen av litteratur på området og Konkurransetilsynets egen spørreundersøkelse, kan effektene av håndhevingen av konkurransereglene oppsummeres på følgende måte:

De direkte virkningene av konkurransemyndighetenes vedtak kan ofte være relativt begrenset og da særlig i fusjons- og dominanssaker. Det har sammenheng med at de mest konkurranseskadelige fusjonene eller misbrukene med stor sannsynlighet vil bli stoppet av konkurransemyndighetene.

	Direkte effekter	Indirekte effekter	Fare for overavskrekking
Foretakssammen- slutninger (§ 16)	Lav	Høy	Lav
Misbruk av dominerende stilling (§ 11)	Lav	Middels	Middels
Konkurransebegren- sende samarbeid (§ 10)	Høy	Høy	Lav

Bedriftene vil derfor avstå fra denne typen handlinger fordi de frykter at konkurransemyndighetene ville ha grepet inn. Det betyr at de fleste fusjons- og misbrukssakene som kommer på konkurransemyndighetenes bord befinner seg i en gråsoner og vil nødvendigvis ha begrensede direkte virkninger. Men dette betyr ikke at alle fusjons- og misbrukssaker har en begrenset direkte effekt. Det vises til Torghattens kjøp av eierandeler i Fjord1, hvor det er sannsynlig at den direkte effekten av et forbud mot oppkjøpet kan ha gitt en milliardbesparelse til fordel for den offentlige innkjøperen Statens Vegvesen og i neste omgang fergepassasjerene. Dette oppkjøpet ble meldt fordi partene hadde forhåpninger om at oppkjøpet ville bli godkjent med avhjelpende tiltak.

Når det gjelder ulovlig samarbeid mellom bedrifter, er det grunn til å tro at den direkte effekten er større enn hva tilfellet er for fusjons- og misbrukssaker. Siden kartellvirksomhet er hemmelig i sin natur, kan en oppleve at bedrifter går sammen om å heve prisen betydelig og håper at dette ikke blir oppdaget. Da kan konkurransemyndighetene avsløre karteller som har en svært stor skadevirkning for forbrukerne. Internasjonale studier av karteller som har blitt avdekket viser i mange tilfeller svært store priseffekter av ulovlig samarbeid.

Indirekte effekter er vanskelig å måle fordi man per definisjon ikke observerer konkurranseskadelig atferd som ikke gjennomføres (avskrekkes) på grunn av konkurranselovgivningen. De internasjonale studiene som er utført finner at de indirekte effektene av konkurranselovgivningen kan være av betydelig størrelse for alle tre typene inngrep som vi har beskrevet. I fravær av konkurranseregler ville det vært fritt frem for bedrifter å samarbeide om priser, for dominerende foretak å misbruke sin markedsposisjon til å ekskludere konkurrenter eller for bedrifter å fusjonere til monopol. Konkurransereglene beskytter dermed forbrukerne gjennom å forhindre kartellvirksomhet og monopoldannelse i markedene.

Spørreundersøkelser blant bedrifter eller konkurranserettsadvokater viser, i tråd med tilsvarende studier fra andre land, at det er betydelige indirekte effekter av konkurranseregler. Undersøkelsen indikerer at i fireårsperioden 2014-17 ble om lag 50 fusjoner avskrekket (enten skrinlagt eller modifisert), mens det i samme periode ble det grepet inn mot 12 fusjoner. I samme periode ble om lag 150 horisontale avtaler (avtaler mellom konkurrenter) avskrekket, mens det ble gjort 5 vedtak om ulovlig horisontalt samarbeid. Endelig oppgir over 100 bedrifter å ha endret atferd på grunn av forbudet mot misbruk av dominans til tross for at det ikke var noen vedtak i denne perioden.

Artikkelforfattere gjør noen (usikre) anslag på mulige besparelser for norske forbrukerne som inkluderer både direkte og indirekte effekter av konkurransereglene. Det er blant annet vist til at fusjonsnekt har hindret ytterligere økt konsentrasjon i en rekke markeder, innføringen av forbudet mot misbruk av dominans temmet SAS og bidro til Norwegians vekst, og inngrep mot anbudssamarbeid har avskrekket konkurrenter fra å samarbeide om anbud. Selv et konservativt anslag antyder at det er milliardbesparelser for forbrukerne hvert år av konkurransereglene.

Det er likevel bedre med sjablongmessige anslag på den totale effekten av håndhevingen av konkurransereglene enn å kun fokusere på de direkte effektene som er relativt sett enklere å måle enn de indirekte effektene. Grunnen er at dersom man fokuserer på direkte effekter, så kan det fremstå som om effektene av inngrep mot fusjoner og misbruk av dominans er begrenset. Det er imidlertid en grov feilslutning, ettersom de indirekte effektene normalt vil være relativt store for nettopp denne typen saker. Ulovlig samarbeid mellom bedrifter er i sin natur som oftest hemmelig, hvilket betyr at den direkte virkningen av å oppdage et svært skadelig kartell kan være stor. Om man prioriterer kun etter størrelsen på de direkte effektene, kan det føre til en systematisk favorisering av kartellsaker på bekostning av fusjons- og dominanssaker. Det å måle kun den direkte effekten kan følgelig gi ikke bare en betydelig undervurdering av den totale gevinsten av konkurransereglene, men kan og gi en systematisk skjevhet i målingen av effekten av ulike typer inngrep.

Det er en avgjørende forutsetning for effekten av konkurranselovgivningen at Konkurransetilsynet prioriterer de rette sakene og treffer riktige beslutninger i de sakene som blir prioritert. For å kunne gjøre dette, er det viktig med en evaluering av de vedtak som gjøres, både når det gjelder direkte og indirekte virkninger. En for streng håndheving kan medføre for høy avskrekkings effekt i den forstand at samfunnsøkonomisk gunstige fusjoner eller samarbeidsavtaler mellom bedrifter ikke blir gjennomført. En for mild praksis kan ha motsatt effekt og lede til for liten avskrekkings effekt. Det er derfor viktig å vurdere effektene av vedtak gjort av konkurransemyndighetene slik at en sikrer at en gjennom riktige vedtak og avgjørelser gir et riktig signal til næringslivet om hvilken adferd som de bør avstå fra og hva som er lovlig adferd. Ved midler av prisreguleringsfondet har Konkurransetilsynets vedtak blitt evaluert.

Evaluering av vedtak

Oslo Economics og Copenhagen Economics leverte i 2019 resultatene av ex-post evalueringer av Konkurransetilsynets vedtak i markedet for mobiltelefoni i Norge. Begge prosjektene har mottatt midler fra det alminnelige prisreguleringsfondet.

Oslo Economics studerte priseffekter av foretakssammenslutningen mellom Telia og Tele 2 i 2015 i det empiriske prosjektet i *"An ex-post analysis of merger price effects - The case of the Telia/Tele2 merger in the Norwegian market for mobile telecommunications"*. Analysen indikerer at den totale priseffekten av foretakssammenslutningen var nøytral, men at det var variasjoner mellom produktene. Prisene økte for merkevarer uten betydelige forventede effektivitetsgevinster, mens prisene gikk ned for produkter der det var ventet store effektivitetsgevinster.

Copenhagen Economics studerte priseffekter av foretakssammenslutningen mellom TeliaSonera og Chess, som fant sted i 2005 i prosjektet *"Ex-post evaluation of the TeliaSonera-Chess mobile telecom merger"*. Prosjektet fant lite støtte for en prisøkning i mobilmarkedet i Norge som følge av denne foretakssammenslutningen.

Resultatkjede for konkurransefaglig forskning og utredning

INNSATSAKTORER

- 5,1 MNOK tildelt fra prisreguleringsfondet til forskningsprosjekter i 2019.
- Ressurser fra juridisk og økonomisk stab og administrasjon.

AKTIVITETER

- Forvaltning av prisreguleringsfondet i tråd med vedtatte retningslinjer.
- Vurdering av masteroppgaver.
- Samarbeid med BECCLE (Bergen Center for Competition Law and Economics).

PRODUKTER

- Artikler utgitt og publisert i 2019 med støtte fra prisreguleringsfondet.
- Artikkel basert på studier og egne spørreundersøkelser om effekter av håndheving i Samfunnsøkonomen.
- Rapport fra Menon Economics om resultater konkurransepolitikk.
- Åpne faglige seminarer avholdt med støtte fra prisreguleringsfondet.
- Synliggjøring av forskningsresultatene på kt.no og i notatserie.
- Presentasjon av forskningsresultater nasjonalt og internasjonalt.
- Utdeling av pris for beste masteroppgave i konkurranserett og -økonomi.

BRUKEREFFEKTER

- Kunnskapsdeling mellom Konkurransetilsynet og academia. Tilsynet har tilgang på forskningsbasert kompetanse.
- Oppbygging og videreutvikling av forskningsmiljøer innen konkurranseøkonomi og -jus, nasjonalt og i Bergen.
- Brukergrupper blir gjort mer oppmerksomme av og får bekreftelse av viktigheten av samfunnsoppgave.

SAMFUNNSEFFEKTER

- Bedre kunnskapsgrunnlag for god konkurransepolitikk og håndheving. Økonomiske analyser av effektene vil bidra til å styrke håndhevingen
- Bedre utforming av konkurransepolitikk i ulike markeder.
- Mer oppmerksomhet og bedre forståelse av konkurransemessige problemstillinger og effekter av tilsynets håndheving. Risikoen av overavskrekking og feilprioriteringer reduseres.

4. Styring og kontroll i virksomheten

4.1 Overordnet vurdering av styring og kontroll i virksomheten

Virksomhetsstyring

Strategiplan for 2017-21 gir Konkurransetilsynet overordnet retning for prioritering og veivalg i strategiperioden. Strategiplanen henger tett sammen med øvrige styringsdokumenter, som virksomhetsplan, dokumenter for rapportering, herunder interne rapporter til ledergruppen og årsrapport, samt de føringer som ligger i tildelingsbrevet. Strategi- og virksomhetsplan gir et tydelig grunnlag for prioritering, evaluering og rapportering, og er godt forankret i hele organisasjonen. For å sikre at samfunnsoppdraget utføres på en best mulig måte vektlegger tilsynet at

- vi utfører våre aktiviteter på en riktig måte
- vi utfører de riktige aktivitetene

Ledergruppen har i 2019 gjennomført et lederutviklingsprosjekt og har videreutviklet kompetanse på ledelse, ledelsesutfordringer, strategiutvikling og -implementering, samt iverksatt tiltak for at tilsynets ressurser utnyttes på en best mulig måte, blant annet gjennom tiltak for å styrke samarbeidet på tvers av avdelinger.

Konkurransetilsynet utnytter sine ressurser på en slik måte at tilsynets strategiske mål nås, samtidig som det daglige arbeidet skjer i tråd med tilsynets kjerneverdier. Saker og andre aktiviteter blir prioritert ut fra der det gis mest merverdi for samfunnet, veid opp mot forventet ressursbruk. For dette formålet har tilsynet kartlagt behovet for styringsinformasjon i 2019. Tilsynet implementer DFØ sin løsning for registrering av prosjekttimer per 1. januar 2020, som erstatning for løsning for virksomhetsrapportering, og vil bygge videre på kartleggingen i 2020 for å kunne danne et riktig datagrunnlag for gode beslutninger.

I dialogen med Avdeling for konkurransepolitikk, selskapsrett og næringsøkonomi i NFD er effektmåling av Konkurransetilsynets arbeid også sentralt. I 2019 har dagligvaresatsing, samt digitalisering vært viktige temaer i dialogen. Dialogen med departementet oppfattes som god og konstruktiv.

For å kunne utnytte mulighetene digitalisering gir, utarbeider Konkurransetilsynet en digitaliseringsstrategi som ferdigstilles i første kvartal 2020. I 2019 har vi gjennomført forprosjekter for implementering av mer effektive og digitaliserte systemer for deling av virksomhetsinformasjon, samhandling, arkivering og gjennomgang av databaseslag. Tilsynet har også tatt i bruk et nytt system for medarbeideroppfølging.

Internkontroll og etterlevelse

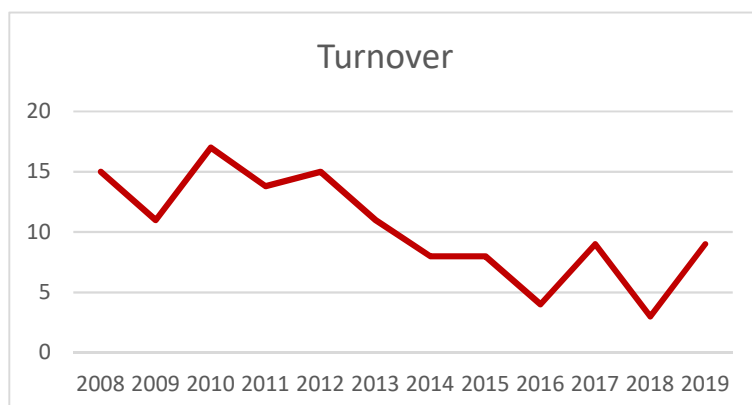
Strategi- og virksomhetsplanen omfatter hele virksomheten, og god internkontroll er en forutsetning for måloppnåelse og god styring. Konkurransetilsynet vurderer at virksomhetens internkontroll er god. Internsystem for avvikhåndtering gir nyttige innspill til risikovurderinger og forebyggende tiltak. Regelmessig og hensiktsmessig intern rapportering på økonomi og tidsbruk, samt systematisering av prioritering og evalueringer har sammen med videreutvikling av styringskompetanse bidratt til at internkontroll er bedre knyttet til styring. Internkontrollsystemet er godt dokumentert i form av retningslinjer og kontrollerende dokumenter, og omfatter både saksbehandlings- og mer administrative prosesser i hele virksomheten. For å oppnå god praksis innenfor informasjonssikkerhet, etterlevelse av forvaltningsloven, offentleglova og personvernforordning arbeides det kontinuerlig med kompetanse og kultur. I 2019 var det derfor særlig viktig at opplæring av de 16 nyansatte omfattet også disse områdene.

4.2 Bemanning

Konkurransetilsynet er opptatt av å skape en attraktiv arbeidsplass, med dyktige medarbeidere som føler at de har gode faglige utviklings- og karrieremuligheter, og kapasitet og kompetanse som er godt tilpasset samfunnsoppdraget. Etter en midlertidig bemanningsreduksjon på grunn av naturlig avgang i 2015-2016, har rekruttering hatt en sentral rolle i tilsynets personalpolitikk. Tilsynet jobber helhetlig ut fra en langsiktig rekrutteringsstrategi som blant annet innebærer profilering av tilsynet som arbeidsplass i relevante fora. For eksempel hadde markedsavdelingene i løpet av 2019 fire økonomi- og jusstudenter på trainee-opphold på fire uker, for å øke interessen for tilsynet som arbeidsplass i et tidlig utdanningsstadium. Tilsynet har også jevnlig besøk av skoleklasser i den videregående skolen, der vi i tillegg til å fortelle om vårt håndhevingsoppdrag også markedsfører tilsynet som en spennende arbeidsplass for økonomer og jurister. Deltagelse ved arbeidslivsdager på universitet og høyskoler i de største byene er også viktige rekrutteringstiltak. For øvrig benyttes pris for beste masteroppgave, og masteroppgavesamarbeid med NHH som virkemidler for på å styrke rekrutteringsgrunnlaget og interessen for tilsynet som arbeidsplass.

I 2019 ansatte Konkurransetilsynet 16 nye medarbeidere, hvorav én i midlertidig stilling. Totalt økte antall årsverk med nesten fire i forhold til 2018. I sammenligningen mellom 2019 og 2018, ble årsverk i kommunikasjonsstab og administrasjons- og organisasjonsavdelingen redusert, mens årsverk i etterforsknings- og andre stabene økte. Årsverk i markedsavdelingene var stabilt. Prosjekt dagligvare ble opprettet i høst, og nyansettelsene vil ha virkning i form av økt antall årsverk i markedsavdelingene og prosjektenheten i 2020.

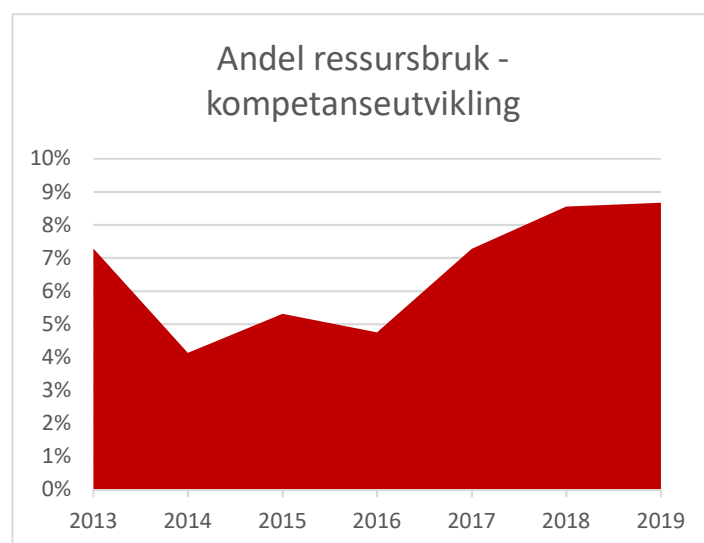
Konkurransetilsynet har hatt en nedadgående trend i personellmessig omsetning siden toppen i 2010, da situasjonen fortsatt var preget av flyttingen fra Oslo til Bergen i årene før. I 2019 var turnover ca. 9 prosent. Dette er relativt høyt, men kan forklares ved at tre ansatte sluttet per 1. januar 2019, og økningen fra 2018 til 2019 ansees derfor ikke som en negativ trend. Tilsynets medarbeidere er ettertraktet i arbeidsmarkedet. En årlig turnover på ca. 5 prosent viser at vi fremstår som en attraktiv arbeidsplass for våre medarbeidere.

Andel av ansatte med kort tjenestetid er økt på grunn av nyansettelser. Median ansiennitet har gått ned fra 6,5 i 2018 til 6,0 i 2019. Dermed har tilsynet mange ansatte med flere års god og relevant erfaring. I 2019 fikk nyansatte intensiv opplæring gjennom et internt kursopplegg. Ved sammensetning av prosjektgrupper er kompetanseoverføring et viktig mål. Videre har tilsynet hatt stor fokus på en god og effektiv prosess for inkludering av nye ansatte. Tilbakemeldingene fra nyansatte på tilsynets opplæringsprogram er positive.

I tillegg til tilpasset bemanningsnivå er det avgjørende at tilsynets medarbeidere har den riktige kompetansen for at samfunnsoppdraget kan løses på en god måte. Tilsynet har nå en stab av svært kompetente medarbeidere, med mange erfarne jurister, økonomer og andre ansatte med spesialkompetanse, blant annet innenfor kommunikasjon og etterforskning. 13 medarbeidere har doktorgrad. Det er videre viktig for Konkurransetilsynet at medarbeiderne får god anledning til å videreutvikle sin kompetanse, blant annet gjennom deltakelse på kurs og konferanser og i nordiske, europeiske og internasjonale nettverk. Utvalgte medarbeidere har fullført King's college sin videreutdanning i EU Competition Law.

I 2019 var andel av total ressursbruk for markedsavdelingene og stabene til kompetanseutvikling 8,7 prosent. Dette underbygger tilsynets satsing og prioritering av kompetanseutvikling etter en midlertidig nedgang mellom 2014 og 2016. I 2019 har Konkurransetilsynet blant annet styrket kompetansegrunnlaget i ledelse og prosjektledelse. En intern gruppe ledet av økonomisk stab med deltagere fra markedsavdelingene har over mange år arbeidet med å videreutvikle kompetansegrunnlaget for å benytte kvantitative metoder i konkurranseanalysen. Andre viktige kompetansetiltak er rettet mot etterforskningsmetoder, konkurransefaglig forståelse på tvers av jus og økonomi, debatttrening, medietrening, kronikkskriving og markeds kunnskap. Kompetanseheving innenfor digitalisering har også vært prioritert i 2019 og vil fortsette fremover.

4.3 Inkludering, mangfold og likestilling

Konkurransetilsynet er en IA-virksomhet som arbeider systematisk med helse, miljø og sikkerhet for å sikre trygge arbeidsforhold og likebehandling. Konkurransetilsynet legger stor vekt på å skape et arbeidsmiljø som er helsefremmende og preget av trygghet, åpenhet og respekt. Gode resultater innen HMS krever et sterkt engasjement og god lederkompetanse, samt et godt og systematisk samarbeid med tillitsvalgte og vernetjenesten. Konkurransetilsynet har gjennomført vernerunder og regelmessige møter i arbeidsmiljøutvalget (AMU) i 2019, samt hatt økt fokus på ledelse, lederutvikling og medarbeideroppfølging. Psykisk helse har vært et tema både på helsekampanjedag, i ledergruppen og i AMU. Tilsynets IA-rådgiver holdt i første kvartal et innlegg for ledergruppen om god sykefraværsoppfølging. Alle ansatte fikk tilbud om influensavaksine høsten 2018 og 2019 med sikte på å redusere sykefraværet i influensasesongen. Alle ansatte som er gravide får tilbud om samtale med jordmor og leder på arbeidsplassen, slik at det kan tilrettelegges for at den ansatte skal kunne stå lengst mulig i arbeid gjennom svangerskapet. Det holdes jevnlig kurs i ergonomi for alle ansatte for å forebygge muskel- og skjelettlidelser. Ansatte som har behov for det, får trene innenfor arbeidstid. I 2019 var sykefraværet på 4,9 prosent. Dette er en nedgang sammenlignet med 6,5 prosent i 2018.

Konkurransetilsynet har på bakgrunn av nasjonale mål samt egne strategiske mål hatt et inkluderingsfokus i sin rekrutterings- og personalstrategi over lengre tid. Gjennom 2019 fortsatte tilsynet arbeidet for å nå målet om at minimum fem prosent av nyansettelser i staten skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV-en. Av 16 nyansettelser, ble det ansatt én person fra målgruppen for inkluderingsdugnaden. 5 prosent-målet ble dermed oppnådd.

Inkludering er likevel ikke kun relatert til rekruttering, men krever flere konkrete tiltak for *alle* ansatte, uavhengig av tjenestetid.

Nyansettelser totalt	16
Nyansatte i målgruppen	1
Andel nyansatte med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV	6,25 %

Inkluderingsiltak 2019 ⁹	Resultat	Veien videre
Kultur for mangfold Bevisstgjøring av ledere og tillitsvalgte om inkluderingsmålet. Fokus på lederrollen, nytt verktøy for medarbeidersamtalen. Fokus på tilrettelegging og restarbeidsevne også for egne ansatte. Fokus på alminneliggjøring av hele spekteret av sykdom.	Økt tendens til bruk av gradert sykemelding fremfor hel sykemelding. Flere ansatte med nedsatt funksjonsevne der arbeidsoppgaver og ansvar tilrettelegges for den enkelte. Tett dialog mellom arbeidstaker, nærmeste leder og HR. Konkurransetilsynet er også bevisste på inkludering i intern kommunikasjon. Tilsynet søker å vise mangfoldet i organisasjonen, og å vise at alle er en viktig brikke i organisasjonen.	Fortsette fokuset i hele virksomheten. Fortsette styrking av ledernes kompetanse og verktøykasse for å øke kvalitet og trygghet i rollen.
Tilpasning av utlysningstekster Fra 2019 ble utlysningstekster tilpasset. Konkurransetilsynet er opptatt av at det tilsynet ber om av kvalifikasjoner og personlighet er saklig begrunnet mht innholdet i arbeidet. Arbeidstakere som ikke har norsk som morsmål kan få tilbud om å delta på norskundervisning dekket av arbeidsgiver.	Foreløpig for kort periode til å måle effekt. Dette er et flerårig arbeid. Endring i holdninger til rekruttering vil gi effekter over tid. Det er ingen endring i tallet på ansatte med bakgrunn fra utenfor EØS i 2019. Konkurransetilsynets ansatte har ni forskjellige nasjonaliteter, og flere som ikke har norsk som morsmål. Kjønnsbalansen i organisasjon og i ledergruppen i 2019 er ihht mål.	Jobbe med kravspesifikasjoner i utlysningstekster som balanserer hensyn til mangfold og kvalifikasjonsprinsippet. Konkurransetilsynet skal forankre rekrutteringsarbeidet videre i organisasjonen i dette arbeidet, både ledere, tillitsvalgte og rekrutteringsutvalget. Utforming av utlysningstekst er en del av dette arbeidet.
Universelt utformet nettsider og lokaler for besøkende og ansatte Konkurransetilsynets lokaler er universelt utformet. Etterlevelse av EØS-direktiv om inkluderende kommunikasjon.	Nettsiden www.konkurransetilsynet er utarbeidet i henhold til kravene som er satt til offentlige nettsider om universell utforming. De fleste kravene som er oppfylt viser til oppsett og utforming av innhold.	I ny digitaliseringsstrategi vil Konkurransetilsynet legge vekt på hvordan digitale hjelpemidler vil kunne bidra til inkludering.
Rekrutteringsprosessene Rekrutteringsutvalg med medvirkning fra organisasjonen er etablert, mandat er under utarbeidelse, hvor allerede fastsatt tema er rekruttering med fokus på inkludering og mangfold. Helhetlig program onboarding.	Foreløpig for kort periode til å måle effekt.	Rekrutteringsutvalget skal sammen med ledelse sikre fokus på rekrutterings beste praksis med fokus på mangfold og inkludering, også for lærlinger.
Erfaringsutveksling Konkurransetilsynet fasiliterte nettverkssamling for administrasjonsavdelinger i etater underlagt NFD i 2019, hvor inkludering stod på agendaen. Kompetanseutvikling gjennom HR-nettverk. Bla. holdt adm.org.direktør foredrag i nettverk for inkludering og mangfold for statlige virksomheter i Vestland.	Etablerte nettverk for å dele erfaringer og søke svar hos virksomheter med samme inkluderingsmål. Gir økt kunnskap og trygghet til å nå målet.	Delta i nye nettverkssamlinger. Flere foredrag i nevnt nettverk.
Deltakelse traineeprogrammet Konkurransetilsynet har meldt seg på traineeprogrammet i staten.	Fra 1. desember 2019 ansatte Konkurransetilsynet en kandidat i et års midlertidig engasjement.	Høste erfaringer. Alminneliggjøre og ufarliggjøre.

⁹ Tiltakene rapporteres i en tabell, jf. DFØ sin veiledning.

I 2019 hadde Konkurransetilsynet en lærling i kontorfag som bestod fagprøven og avsluttet læretiden sin som forutsatt. I 2019 lyste tilsynet ut en ny lærlingeplass. Imidlertid ble ingen ansatt på grunn av manglende kvalifiserte søkere. Det er utlyst en IKT-læreplass for 2020.

Likestilling

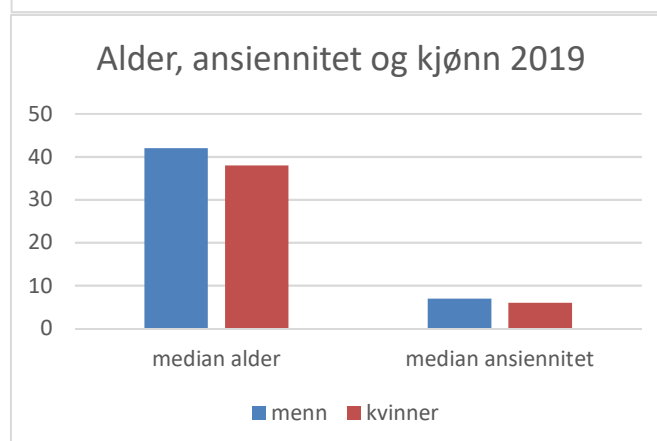
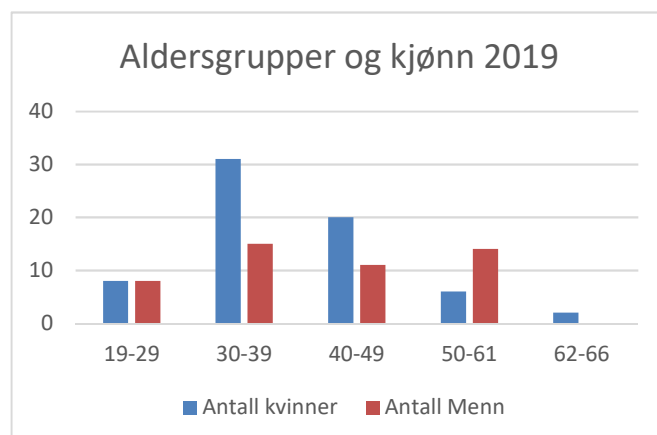
Tabellene nedenfor viser kjønnsbalanse basert på kategoriseringer fra DFØ sin nye løsning 'Fagbrukerinnsett', noe som innebærer at oppstillingen er noe annerledes framstilt i forhold til tidligere årsrapporter.

	År	Menn i pst.	Kvinner i pst.	Totalt (N)	Kvinnerns lønn av menns
Totalt i virksomheten	2019	42	58	115	91,8 %
	2018	45	55	107	94,3 %
Direktører	2019	60	40	10	91,5 %
	2018	60	40	10	91,8 %
Seniorrådgivere	2019	40	60	70	93,8 %
	2018	43	57	68	93,3 %
Rådgivere	2019	36	64	22	105,2 %
	2018	29	71	17	106,4 %
Førstekonsulenter	2019	46	54	13	100,4 %
	2018	60	40	10	100,9 %

1. *Antall kvinner i ledende stillinger:* Intern målsetting er at toppledelsen skal bestå av minimum 30 prosent kvinner. Inkludert midlertidige fungeringer er prosentall høyere enn 40 prosent per 31.12.2019.

2. *Likelønn mellom menn og kvinner på alle stillingsnivå:* For direktørgruppen er andel av kvinners lønn under 92 prosent. Konkurransetilsynet vurderer det likevel ikke nødvendig å sette inn tiltak, da forskjellen ikke er relatert til kjønn, men basert på stilling og ansiennitet. Hvis vi ikke tar med konkurransedirektøren, hvis stilling ikke direkte kan sammenlignes med avdelingsdirektørene, øker andelen til 95 prosent. I tillegg er de tre yngste i ledergruppen kvinner. For seniorrådgivere gjelder også at ansiennitet heller enn kjønn forklarer at andelen er lavere enn for rådgivere og førstekonsulenter. Det er relativt små forskjeller i lønn mellom menn og kvinner med lik erfaring og kompetanse i tilsynet. Det er derfor ikke planlagt eller iverksatt spesielle tiltak på dette området, men vi følger med, og vil vurdere tiltak ved behov.

3. *Sykefravær:* I Konkurransetilsynet har kvinner et høyere sykefravær enn menn, noe som også gjelder på nasjonalt nivå. Det er mange hypoteser om årsaker til denne generelle forskjellen, men ingen direkte forklaring. Tilsynet har flere tiltak

for å redusere sykefravær, og har egne tiltak for å redusere sykefravær blant gravide kvinner ved god oppfølging. Alle gravide arbeidstakere får tilbud om trepartssamtale inkludert jordmor.

År	Tilsatte (N)	Deltid		Midlertidig ansettelse		Foreldrepermisjon		Sykefravær	
		% menn	% kvinner	% menn	% kvinner	% permisjons- dager av totalt antall avtalte dagsverk menn	% permisjons- dager av total antall avtalte dagsverk kvinner	% menn	% kvinner
2019	115	0,9	4,3	2,8	0,9	1,3	5,4	3,0	6,3
2018	107	0	3,7	1,7	0,9	0,9	3,8	4,2	8,5

Konkurransetilsynet har som mål å rekruttere ansatte på heltid og som fast ansatt, men gir samtidig delvis permisjon eller midlertidig redusert stilling ihht arbeidsmiljøloven og Hovedtariffavtalen hvis ansatte har behov for den tilrettelegging.

4.4 Arbeidslivskriminalitet

Anskaffelser som Konkurransetilsynet gjør er i utgangspunktet ikke av slik art at risikoen for arbeidslivskriminalitet vurderes som høy. Likevel er det viktig at det offentlige gjennom sine anskaffelser går foran i arbeidet med å fremme et seriøst arbeidsliv. I alle Konkurransetilsynets anskaffelseskontrakter er det således bestemmelser som ivaretar krav til lønns- og arbeidsvilkår, herunder krav om at ansatte som direkte medvirker til å oppfylle kontrakten har lønns- og arbeidsvilkår i samsvar med gjeldende allmenngjøringsforskrift og/eller landsomfattende tariffavtale for vedkommende bransje. De samme kravene gjelder i de avtalene som inngås av Bergen kommune på vegne av Konkurransetilsynet og i avtaler som er inngått av Statens Innkjøpscenter, og som tilsynet deltar i.

Tilsynet har medarbeidere med spesialkompetanse i innkjøp som veileder og kvalitetssikrer alle anskaffelser, avtaleinngåelser og oppfølging av avtaler. Konkurransetilsynets sterke fokus på sikkerhet og personvern gjelder også for anskaffelser og oppfølging av avtaler. Sikkerhetsleder og personvernombud har i den sammenheng en viktig rolle i å sikre at anskaffelser og avtaler følger regelverk og interne krav.

4.5 Sikkerhet og beredskap

Tilsynet jobber kontinuerlig for at alle medarbeiderne har god kompetanse på sikkerhet og beredskap. Dette innebærer at sikkerhetsleder og personvernombud og økonomiseksjonen i tillegg til kontroll og oppfølging av avvik, også har et mer gjennomgående ansvar knyttet til veiledning og kompetansebygging.

Konkurransetilsynet sitt styringssystem for sikkerhet er basert på veiledere fra NSM og Difi

Konkurransetilsynet har siden 2016 etablert god systematikk i sikkerhetsstyringen. Risikostyring og forebygging av uønskede hendelser er sentrale faktorer i sikkerhetsarbeidet. Årlig sikkerhetsplan er basert på faste aktiviteter fra årshjul for sikkerhet. Planen inneholder tiltak fra årlig risikovurdering for sikring av verdier, avvikshåndtering og sikkerhetsøvelser. Sikkerhetsarbeidet i tilsynet er godt forankret hos ledelsen og ansatte, og det er etablert et tydelig ansvar for sikkerhetsarbeidet i virksomheten. Personvern er en integrert del av sikkerhetssystemet og personvernombudet deltar i risikovurderinger hvor behandling av personopplysninger er en del av løsningen.

Risikovurdering på ulike nivåer er integrert som en viktig del av sikkerhetsarbeidet både når det gjelder verdier, anskaffelser og personvern. I 2018 ble det gjennomført en risikovurdering knyttet til ny personopplysningslov og GDPR for alle systemer hvor personopplysninger ble behandlet. I 2019 er det gjennomført risikovurderinger for anskaffelser av nye systemer hvor både digital sikkerhet og

personvernkonsekvenser er vurdert. Konkurransetilsynet er en del av nasjonal beredskap og er godkjent for å benytte Nasjonalt BEGRENSET nett (NBN). I den forbindelse er virksomheten klarert for å bruke NBN, og gjennomfører årlige egenrevisjoner etter mal fra NSM (Nasjonal Sikkerhetsmyndighet).

I 2017 etablerte Konkurransetilsynet en krise- og beredskapsplan som en del av styringssystem for sikkerhet. Det er opprettet en krisestab og en arbeidsmetodikk for hvordan man håndterer uønskede hendelser og kriser. Det er gjennomført en rekke ulike øvelser de siste årene. Basert på evaluering av øvelsene blir krise- og beredskapsplanen kontinuerlig oppdatert. Det er også opprettet en beredskapsplan for nasjonal beredskap. Denne er sikkerhetsgradert "BEGRENSET". I 2018 og 2019 har Konkurransetilsynet også brukt tid og ressurser på å tilrettelegge for aktiviteter tilknyttet nasjonal beredskapsplan.

Viktige tiltak og aktiviteter i 2019

I 2019 har Konkurransetilsynet fortsatt arbeidet med å utvikle og forbedre sikkerhetssystem og internkontroll. Det har vært økt fokus på digital sikkerhet og beskyttelse av ulike typer informasjon. Basert på sårbarhetsanalyse og inntrengingstest som ble utført i slutten av 2018, er det iverksatt en rekke tiltak som har ført til at IKT-sikkerheten i tilsynet i hovedsak er i henhold til NSMs 10 grunnprinsipper. Det er også utarbeidet nye forebyggende sikkerhetstiltak, og noen eksisterende tiltak er forbedret. Nye regler for reiser til utlandet og kontakt med utenlandske myndigheter er utarbeidet, basert på nasjonal og tilsynets risikovurdering. Ny praksis er nå godt forankret hos ledere og ansatte. Konkurransetilsynet har også i år gjennomført opplæring for alle ansatte i regi av NORSIS sin sikkerhetsmåned i oktober.

5. Vurdering av framtidsutsikter

Konkurransetilsynet arbeider ved årsskiftet med en rekke store saker og andre aktiviteter som vil prege mye av arbeidet i 2020. Dette er i tråd med vår strategiske plan, hvor det blant annet er fokus på å ha aktiviteter i en rekke markeder og rettet mot ulike typer adferd og reguleringer som er til skade for forbrukerne. Undersøkelsene vi har gjort de siste årene viser at kjennskap til konkurranseregelverket og Konkurransetilsynets håndheving skjerper etterlevelsen blant næringslivsaktører. Strategiperioden varer ut 2021, og i slutten av perioden vil vi igjen måle hvordan kjennskap og kunnskap og meningene er blant næringslivsledere, samfunnsaktører og befolkningen. Undersøkelser gir oss også kunnskap om i hvilke markeder det oppleves konkurranseproblemer. Innspill på offentlige reguleringer som oppfattes som konkurransehemmende danner utgangspunkt for initiativ vi tar for å fremme økt konkurranse i utvalgte næringer. Vi har spesielt fått mange tilbakemeldinger om at regler og praksis rundt offentlige anskaffelser oppleves som konkurransehemmende. I begynnelsen av 2020 initierte konkurransedirektør en debatt om behovet å etablere et tilsyn for offentlige anskaffelser. Vi vil fortsette å se på muligheter å forbedre rammer og rutiner for bra konkurranse ved offentlige anbud. Vi vil være aktive i debatten om markeder der verken regulering eller konkurranse er tilfredsstillende. Vi vil følge nøye med om endringer som gjennomføres vil ha ønsket effekt, blant annet etter våre tydelige signaler i legemiddelmarkedet. I taxi-markedet trer den nye Yrkestransportloven i kraft per 1. juli. Vi vil følge nøye med om endringens effekter i markedet vil være i henhold til intensjonen. Her kan vi lære fra erfaringer fra andre nordiske land hvor det har skjedd en liberalisering av markedet.

Selv om vi opprettholder en stor portefølje av aktiviteter fremover, ser vi at det er områder som av ulike grunner må få et særlig fokus fremover. Vi har derfor valgt å prioritere særskilt fire områder i 2020: Digitalisering, dagligvare, drivstoff og kartellavdekking. Dette vil prege både vår håndhevings- og pådrivervirksomhet i det kommende året. Heretter fokuserer vi på hvorfor det er viktig at nettopp disse områdene er særskilt prioritert.

Digitalisering

I tildelingsbrevet for 2020 ber Nærings- og Fiskeridepartementet tilsynet om å prioritere konkurransen i den digitale økonomien. Dette er i tråd med vårt strategiske mål at Konkurransetilsynet skal legge til rette for at digitalisering bidrar til økt konkurranse og effektiv ressursbruk til fordel for forbrukere og næringslivet. Vi vil ferdigstille en digitaliseringsstrategi i løpet av første kvartal 2020, for å koordinere digitaliseringstiltak strategisk. Digitalisering medfører et behov for å vurdere ny kompetanse, organisering og arbeidsmetoder. I neste strategiperiode fra 2022 vil digitalisering naturligvis være en del av virksomhetens strategi.

Når det vår rolle som håndhever og pådriver, ser vi både på digitale markeder og endringer i andre markeder. EU er en viktig pådriver i å hindre misbruk av dominans av internasjonale teknologiselskaper. Gjennom det europeiske nettverket for konkurransemyndigheter har vi en unik mulighet til å påvirke det overnasjonale håndhevingsarbeidet, som hva angår EU sine vedtak direkte griper inn i det norske markedet. Deltakelse i internasjonale nettverk gjør det også mulig å ta hjem ny kunnskap om hvordan vi har mulighet for å gripe inn, for eksempel mot bruk av algoritmer og andre typer mulige konkurransebegrensende virkemidler i den digitale verden. En av årsakene til at digitale aktører har markedsakt er høye etableringshindringer, blant annet er nettverkseffekter og stordata faktorer som påvirker etableringshindringene. For å ivareta interessene til norske brukere, er det avgjørende at vi kontinuerlig vurderer om håndhevingsverktøyet på konkurranseområdet er tilstrekkelig for de utviklingene som skjer. Håndhever må ha spesialisert kunnskap for å analysere de nye forretningsmodellene og den teknologien som de baserer seg på, og må god forståelse av dynamikken i markeder som kontinuerlig utvikler seg. Hvis ikke disse forutsetningene er tilstede, er det stor fare for at man griper inn når man ikke skulle ha gjort det, eller ikke griper inn når man skulle ha gjort det. EU-kommisjonen leverte i den forbindelsen en rapport om utformingen av

konkurransopolitikken i digitale markeder i 2019. Innenfor Norden samarbeider Konkurransetilsynet om en rapport om digitale plattformer.

Konkurransetilsynets pådriverrolle er viktig i denne sammenhengen. Rammeverket legger i en del sammenhenger ikke til rette for å utløse det potensialet for styrket konkurranse som den digitale økonomien og nye forretningsmodeller innebærer. Det er også sterke motkrefter mot endring. Tilsynet vil fremover fortsatt ha en viktig rolle i å være en pådriver for et tilpasset og moderne rammeverk som ivaretar samfunnsmessige interesser på en god måte, samtidig som det legges til rette for at nye aktører i den digitale økonomien kan utfordre de etablerte.

Tilsynet bruker mulighetene som digitalisering gir til å effektivisere arbeidsmetoder, herunder håndtering av store mengder databaseslag. Informasjonsutveksling og lagring av data skjer i økende grad i skybaserte løsninger som kan skape utfordringer ved bevissikringer, eller beslaglagt materiale er lagret på servere i utlandet. Vi ser blant annet på bruk av kunstig intelligens i dataanalyser, og deling av data på tvers av offentlige virksomheter. Vi vil bygge videre på erfaringer fra prosjekter innenfor kartellscreening som vi har brukt for å bygge kompetanse på analyse av anbudsdata. Vi følger med på utviklinger innenfor deling av data på tvers av virksomheter, og annet digital transformasjonsarbeid som skjer i offentlig sektor. Tilsynet jobber kontinuerlig med å finne nye saker. I så måte gir digitalisering nye muligheter for sikker kommunikasjon med varslere; en løsning som vil komme på plass i løpet av første del av 2020.

Virksomhetsstyring vil også bli mer datadreven framover. Tilsynet har jobbet aktivt med å finne nye saker. Dialog med markedsaktører, økt mengde tips samt muligheter å finne nye saker gjennom dataanalyser har gitt oss forventet resultat med en stor mengde potensielle saker det skal velges mellom. Vi har derfor økt fokus mot riktig prioritering og allokering. Vi har implementert en mer fleksibel og prosjektbasert løsning for timeregistrering per januar 2020, samt nye prioriteringsrutiner i ledermøter. Data skal gi oss verdifull styringsinformasjon til å sammenligne prosjekter og til å prioritere og bemanne prosjekter riktig framover. Løsningen må sees i sammenheng med styrking av rollen til prosjektledere og endringer i interne prosesser. Vi vil i 2020 ta i bruk nye måter å samarbeide på for dokumentproduksjon og deling og analyse av data. Vi vil ikke bare effektivisere eksisterende arbeidsprosesser, men heller tenke nytt på hvordan digitalisering gir oss nye muligheter å løse vår samfunnsoppgave effektivt. Erfaringer av opprettelse av en egen prosjektenhet for dagligvaresatsingen vil gi læringseffekter for å kunne videreutvikle en smidig organisasjon framover, hvor tverrfaglighet og problemløsning er sentrale. Vi ser også på hvordan digitalisering, blant annet gjennom bruk av elektroniske hjelpemidler, kan gå hånd i hånd med vårt mål om å være en inkluderende arbeidsgiver.

Kartellavdekking

Konkurransetilsynet vil fortsette sitt proaktive arbeid med å avdekke karteller. God tilgang på tips, klager og lempningssøknader i alle markeder og for alle typer saker og aktiviteter vil være viktig for vårt arbeid fremover. Da kan vi sikre størst mulig direkte og indirekte effekter av vårt arbeid gjennom å prioritere de saker og aktiviteter som i størst mulig grad er i tråd med vår strategiske plan. Gjennom målrettede informasjonstiltak arbeider tilsynet for å få inn flere tips om konkurransekriminalitet. Tilsynet vil gjennom satsingen på digitalisering bruke nye kilder og metoder til dataanalyse for avdekking av kartell. Personstraff skal være en reell trussel for personer som har vært aktive i ulovlig atferd. Regjeringens mål om å oppfordre til varsling av kritikkverdige forhold i arbeidslivet er i tråd med tilsynets mål om å øke antall tips og lempningssøknader. Et viktig ledd i dette er å få på plass en portal for anonym varsling og anonym kommunikasjon med varsler. Dette vil komme på plass våren 2020.

Den nordiske samarbeidsavtalen på konkurranseområdet som Norge tiltrådte i 2019 gir større mulighet for å samarbeide effektivt med andre nordiske konkurransemyndigheter, ikke minst om bevissikring og innhenting av informasjon. Dette vil blant annet bety at Konkurransetilsynet vil ha større mulighet for å etterforske et foretak med hovedkontor i et annet nordisk land som mistenkes

for brudd på konkurranseloven i Norge. Tilsynet er imidlertid bekymret for at rammene for håndhevingssamarbeid direkte mellom konkurransemyndighetene i EØS-området har begrensinger som kan føre til at alvorlig konkurransekriminalitet ikke blir effektivt etterforsket og sanksjonert. Disse begrensningene innebærer også utfordringer knyttet til at forbrukere og bedrifter som har blitt skadet av slikt ulovlig samarbeid kan søke erstatning for skade uansett hvor i EØS-området skadevirkningene har sitt opphav. Tilsynet vil arbeide for at det åpnes for et samarbeid med EU-land utenfor Norden tilsvarende det nordiske samarbeidet.

Dagligvare

Konkurranseforholdene i dagligvare- og matmarkedene påvirker norske forbrukere i stor grad. Tilsynet fikk i 2019 en tilleggsbevilgning som innebærer en betydelig styrking av innsatsen på dette området, og som vil understøtte Regjeringens målsetting om styrket konkurranse i dagligvaremarkedet. Styrkingen av innsatsen skjer langs flere ulike spor. For det første intensiveres håndhevelsen av konkurransereglene i dette markedet. Mer ressurser gir mulighet til å etterforske flere saker enn tidligere, blant annet ved å følge opp tips og klager. For det andre vil den økte ressursinnsatsen også bety at vi kan intensivere vår overvåking av dette markedet og følge opp arbeidet med å kartlegge innkjøpsbetingelser. Tilsynet vil videre jobbe med å fremme konkurranse gjennom ulike typer tiltak som ikke omhandler brudd på konkurransereglene, herunder å identifisere og fremme tiltak for å styrke konkurransen i fremtidens dagligvaremarked. For øvrig vil Stortingsmeldingen som kommer til våren gi føringer som er relevante også for tilsynets satsing fremover. Konkurransetilsynet innretter sitt arbeid etter at dette er en langsiktig satsing, der tilsynet gjennom målrettet arbeid over flere år skal bidra til at forbrukerne får bedre og billigere produkter og et større utvalg.

Drivstoff

Drivstoffmarkedet er viktig for forbrukerne. Konkurransetilsynets arbeider med dette markedet blant annet i form av omfattende analyse av detaljert prisinformasjon, der vi overvåker utviklingen i konkurranseforholdene. Dette har blitt fulgt opp, blant annet gjennom kronikker og godt samarbeid med Forbrukerrådet, med sikte på å gi kundene informasjon slik at de kan ha et bevisst forhold til drivstoffprisene, for eksempel om hvilke ukedager det lønner seg å handle drivstoff. Arbeidet har også resultert i flere konkrete saker. Tilsynet offentliggjorde i oktober 2019 at vi etterforsker hvorvidt det foreligget et brudd på forbudet mot ulovlig samarbeid i form av fastsettelse av priser. Denne etterforskningssaken er opprettet på bakgrunn av funn i tilsynets kontinuerlige overvåkning av dette markedet. Fremover vil vi fortsatte vårt arbeid med å overvåke denne næringen nøye.

6. Årsregnskap

6.1 Ledelseskommentarer

Bekreftelse

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten, rundskriv R-115 fra Finansdepartementet og krav fra NFD i instruks for økonomistyring. Regnskapet gir et dekkende bilde av Konkurransetilsynets disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter, eiendeler og gjeld.

Vurdering av vesentlige forhold

I 2019 har Konkurransetilsynet disponert tildelinger tilsvarende 123,453 mill. kr. I tildelingen er det inkludert overført beløp fra 2018 på 5,003 mill. kr.

Konkurransetilsynet fikk i supplerende tildelingsbrev nr. 1 for 2019 økt bevilgning med 6,5 mill. kr. for å styrke håndhevingen av konkurranse-loven i dagligvaremarkedet. Dette har medført både økte lønnskostnader og driftsutgifter i 2019. Antall utførte årsverk har økt fra 86,3 i 2018 til 90,2 i 2019. Det forventes også en økning i 2020 som følge av helårsvirkning av nyansettelser. Grunnet flere ansatte har Konkurransetilsynet bygget om deler av lokalene og investert i nytt inventar og IT-utstyr.

Rapporterte utgifter til drift og investeringer for Konkurransetilsynet summerte seg til 122,84 mill. kr, hvorav utbetalinger til lønn og sosiale utgifter utgjør 88,38 mill. kr.

Konkurransetilsynet har inntektsført 467,3 mill. kr knyttet til overtredelsesgebyr.

Konkurransetilsynet vil søke om overføring av ubrukt bevilgning på post 01 i 2019 på 0,613 mill. kr til 2020.

Tilleggsopplysninger

Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for Konkurransetilsynet samt det alminnelige prisreguleringsfondet. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato, men revisjonsberetningen vil foreligge innen 1. mai 2020.

Konkurransetilsynet forvalter det alminnelige prisreguleringsfondet, et tilskuddsfond som kan benyttes til forskning om konkurranseforhold og pris- og konkurransepolitiske virkemidler. I forvaltningen er tilsynet styrt av retningslinjer for tildeling av midler fra Det alminnelige prisreguleringsfond av 27. mai 2014 fra NFD og forskrift om Det alminnelige prisreguleringsfond. Viser til vedlegg 1 og 2 angående omtale og årsregnskap for dette.

Bergen, 28. februar 2020

Lars Sørsgård
konkurransedirektør

6.2 Prinsippnote

Årsregnskap for statlige virksomheter er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene"). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av desember 2019 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- c) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp
- d) Regnskapet er utarbeidet etter kontantprinsippet

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen "*Netto rapportert til bevilgningsregnskapet*" er lik i begge oppstillingene.

Virksomheten er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året, men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som Konkurransetilsynet har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra virksomheten selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note B til bevilgningsoppstillingen.

Artskontorrapporteringen

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall virksomheten har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Virksomheten har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2019

Utgiftskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling	Regnskap 2019	Merutgift (-) og mindreutgift
0911	Driftsutgifter	01	Driftsutgifter	A,B	123 453 000	122 840 124	612 876
1633	Nettoordning for mva i staten	01	Driftsutgifter			3 998 957	
<i>Sum utgiftsført</i>					123 453 000	126 839 081	
Inntektskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst		Samlet tildeling	Regnskap 2019	Merinntekt og mindreinntekt(-)
3911	Refusjoner og andre inntekter	03	Ymse		206 000	119 200	-86 800
3911	Lovbruddsgebyr	86	Ymse		467 300 000	467 300 000	0
5309	Tilfeldige inntekter - ymse	29	Ymse			126 050	
5700	Arbeidsgiveravgift	72	Arbeidsgiveravgift			11 039 105	
<i>Sum inntektsført</i>					467 506 000	478 584 355	
<i>Netto rapportert til bevilgningsregnskapet</i>						-351 745 274	
Kapitalkontoer							
60046801	Norges Bank KK /innbetalinger					472 948 048	
60046802	Norges Bank KK/utbetalinger					-120 596 639	
715810	Endring i mellomværende med statskassen					-606 135	
<i>Sum rapportert</i>						0	
Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)							
					27.12.2019	31.12.2018	Endring
715810	Mellomværende med statskassen				-3 693 000	-3 086 864	-606 135

Note A Forklaring av samlet tildeling utgifter			
Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
091101	5 003 000	118 450 000	123 453 000

Konkurransetilsynet har i 2019 disponert en samlet tildeling på kr 123,453 mill.

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Merutgift(-)/ mindre utgift	Merutgift(-)/ mindreutgift etter avgitte belastnings-fullmakter	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
091101	612 876	612 876	612 876	5 922 500	612 876

Fullmakt til å bruke standard refusjoner av lønnsutgifter til overskride utgifter

Refusjoner av lønn på totalt 3,496 mill. kr er nettoført i driftsutgiftene.

Mulig overførbart beløp

Kapittel 0911 post 01 kr 612 876

Oppstilling av artskontorapporteringen 31.12.2019

	Note	2019	2018
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1	0	0
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	0	0
Salgs- og leieinntekter	1	119 200	126 100
Andre inntekter	1	47 500	0
<i>Sum inntekter fra drift</i>		166 700	126 100
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	88 384 452	80 713 843
Andre utbetalinger til drift	3	31 251 099	26 324 527
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		119 635 551	107 038 370
Netto rapporterte driftsutgifter		119 468 851	106 912 270
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetaling av finansinntekter	4	11	0
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		11	0
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer	5	3 250 091	1 273 487
Utbetaling til kjøp av aksjer		0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	1 884	3 951
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		3 251 975	1 277 438
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		3 251 964	1 277 438
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	6	467 299 891	8 200 000
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		467 299 891	8 200 000
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	7	0	0
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		0	0
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler			
Grupplivsforikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		126 050	129 236
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		11 039 105	10 201 951
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		3 998 957	2 493 974
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-7 166 197	-7 837 214
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		-351 745 274	92 152 494
Oversikt over mellomværende med statskassen			
Eiendeler og gjeld		2019	2018
Fordringer		160 927	331 459
Kontanter		0	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		0	0
Skyldig skattetrekk og andre trekk		-3 569 770	-3 399 532
Skyldige offentlige avgifter		-286 311	-19 939
Annen gjeld		2 154	1 148
Sum mellomværende med statskassen	8	-3 693 000	-3 086 864

Note 1 Innbetalinger fra drift

	31.12.2019	31.12.2018
<i>Salgs- og leieinnbetalinger</i>		
Eksterne refusjonsinntekter	115 200	108 100
Diverse tilfeldige inntekter	4 000	18 000
Sum salgs- og leieinnbetalinger	119 200	126 100
<i>Andre innbetalinger</i>		
Salg av utrangert materiell, avgiftsfritt	47 500	0
Sum andre innbetalinger	47 500	0
Sum innbetalinger fra drift	166 700	126 100

Note 2 Utbetalinger til lønn

	27.12.2019	31.12.2018
Lønn	71 804 005	66 878 132
Arbeidsgiveravgift	11 039 105	10 201 951
Pensjonsutgifter	8 370 096	7 653 464
Sykepenges og andre refusjoner (-)	-3 595 638	-4 079 412
Andre ytelser	766 884	59 708
Sum utbetalinger til lønn	88 384 452	80 713 843
Antall utførte årsverk:	90,2	86,3

I 2019 fikk Konkurransetilsynet ekstra bevilgning fra departementet i forbindelse med satsing på dagligvare. Dette har medført økte lønns- og driftskostnader i 2019.

Pensjoner kostnadsføres i resultatregnskapet basert på faktisk påløpt premie for regnskapsåret. Premiesats for 2019 er 12 prosent. Premiesatsen for 2018 var 12 prosent.

Note 3 Andre utbetalinger til drift

	31.12.2019	31.12.2018
Husleie	12 266 446	11 919 506
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	227 022	115 708
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	3 856 437	2 165 464
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	111 801	128 132
Mindre utstysanskaffelser	228 332	121 994
Leie av maskiner, inventar og lignende	3 114 985	2 455 698
Kjøp av konsulenttenester	2 106 245	
Kjøp av fremmede tjenester	1 269 386	2 208 129
Reiser og diett	3 531 052	3 427 843
Øvrige driftsutgifter	4 539 395	3 782 052
Sum andre utbetalinger til drift	31 251 099	26 324 526

I 2019 fikk Konkurransetilsynet ekstra bevilgning fra departementet i forbindelse med satsing på dagligvare. Dette har medført økte lønns- og driftskostnader i 2019.

Konkurransetilsynet har i 2019 hatt økte utgifter til konsulenter i forbindelse med digitalisering.

Fra og med 2019 presenteres konsulenttenester og andre fremmede tjenester separat. I sammenligningstillene for 2018 er kjøp av fremmede tjenester presentert samlet på notelinjen kjøp av fremmede tjenester.

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter

	31.12.2019	31.12.2018
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	0	0
Valutagevinst	0	0
Annen finansinntekt	11	0
Sum innbetaling av finansinntekter	11	0

	31.12.2019	31.12.2018
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	1 884	3 951
Valutatap	0	0
Annen finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	1 884	3 951

Note 5 Utbetaling til investeringer og kjøp av aksjer

	31.12.2019	31.12.2018
<i>Utbetaling til investeringer</i>		
Immaterielle eiendeler og lignende	1 043 365	145 290
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	0	0
Infrastruktureiendeler	0	0
Maskiner og transportmidler	0	0
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	2 206 725	1 128 196
Sum utbetaling til investeringer	3 250 091	1 273 487

	31.12.2019	31.12.2018
<i>Utbetaling til kjøp av aksjer</i>		
Kapitalinnskudd	0	0
Obligasjoner	0	0
Investeringer i aksjer og andeler	0	0
Sum utbetaling til kjøp av aksjer	0	0

På grunn av økt satsing på dagligvare har Konkurransetilsynet hatt investeringskostnader til nytt inventar. I 2019 har tilsynet også investert i nye IT-løsninger til etterforskning.

Note 6 Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten

	31.12.2019	31.12.2018
Gebyrer som ikke inngår som driftsinntekt	467 299 891	8 200 000
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	467 299 891	8 200 000

Det ble i 2019 innbetalt overtredelsesgebyr på kr 467,3 mill kr. for brudd på konkurranseloven. Størrelsen på regnskapsførte gebyrer vil variere vesentlig fra år til år iht. til antall saker og sakenes egenart.

Note 7 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

	31.12.2019	31.12.2018
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	0	0

Note 8 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen.

Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	27.12.2019 Spesifisering av <u>bokført</u> avregning med statskassen	27.12.2019 Spesifisering av <u>rapportert</u> mellomværende med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Omløpsmidler			
Kundefordringer	1 546	0	1 546
Andre fordringer	160 927	160 927	0
Bankinnskudd, kontanter og lignende	0	0	0
<i>Sum</i>	162 473	160 927	1 546
Langsiktig gjeld			
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-184 421	0	-184 421
Skyldig skattetrekk	-3 569 770	-3 569 770	0
Skyldige offentlige avgifter	-286 311	-286 311	0
Annen kortsiktig gjeld	2 154	2 154	0
<i>Sum</i>	-4 038 348	-3 853 927	-184 421
Sum	-3 875 875	-3 693 000	-182 875

Vedlegg 1 - Det alminnelige prisreguleringsfondet - Årsregnskap

1 Ledelseskommentar

Det alminnelige prisreguleringsfondet ble opprettet i 1941 med sikte på å få til disposisjon av prisutjevningssmidler som ikke var knyttet til bestemte bransjer, men som kunne brukes til prisnedskrivning eller for å hindre pristigning der det ikke var praktisk å gjennomføre spesielle utjevningsordninger. Fondet var hjemlet i daværende prislovens § 25 og vedtektene er gitt ved kgl. res. av 22. desember 1950. Prislovens § 25 ble endret i 1991 ved at det bla. ble gitt anledning til å bruke midler av fondet til andre formål enn prisreguleringstiltak. Konkurransetilsynet har siden 1999 vært fondets sekretariat og regnskapsfører. Ved overtakelse hadde fondet pr 31. desember en kontantbeholdning på 21,8 mill. kr. og renteinntekter på 1,3 mill kr. Nærings- og fiskeridepartementet vedtok i 2014 nye retningslinjer for fondet. Det er vedtatt at fondet på sikt skal avvikles, og fondet ble omgjort til tilskuddsfond. Det følger av retningslinje at midlene kan benyttes til å gi tilskudd til forskning om konkurranseforhold og pris- og konkurransepolitiske virkemidler. Fondet er regulert av nevnte retningslinje, Økonomiregelverkets bestemmelser kap. 3 og 6 og forskrift nr. 4316 av 24. januar 1992 om det alminnelige prisreguleringsfond.

Tildeling av forskningsmidler styrker den konkurransefaglige forskningen, og tilrettelegger for kunnskapsdeling mellom tilsynet og akademien. Gjennom 2019 høstet vi resultater fra prosjekter som ble tildelt midler i tidligere år. Forskningen gir et viktig kunnskapsgrunnlag for håndheving, for eksempel ved at tilsynets inngrep i telekom-markedet ble evaluert. Det er et krav for tildeling at forskningsresultater synliggjøres, og noen av midlene tildeles for organisering av åpne seminarer. Tilsynet gjennomfører i tillegg egne tiltak for økt synliggjøring av forskningsresultatene, bla. ved publisering på nettsider, seminar i egne lokaler og henvisning i kronikker.

I januar 2019 ble det tildelt nærmere 4,8 mill kr til forskningsprosjekter 2019-2020. I 2019 ble flere prosjekter innenfor konkurranserett tildelt midler. Det pågår bla. prosjekter om lempning, anbudssamarbeid og foretaksansvar. Utbetalte midler i 2019 er på 5,105 kr mill. Ved utgangen av 2018 er beholdningen 7,389 mill kr, hvorav ca. halvparten er tildelt til prosjekter som fortsatt pågår. Konkurransetilsynet utlyste i oktober de resterende forskningsmidler, totalt 3,6 mill kr, for prosjekter i perioden 2020-2021. Aktuelle prosjekter er omtalt i vedlegg, samt Konkurransetilsynets årsrapport del 3.

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten og krav fra NFD i retningslinjen for fondet. Jeg mener regnskapet gir et dekkende bilde av de disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter, eiendeler og gjeld som fondet har. Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for det alminnelige prisreguleringsfondet. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato, men revisjonsberetningen, som også vil gjelde regnskapet for Konkurransetilsynet, antas å foreligge innen mai 2020. Beretningen er ikke offentlig fram til Stortinget har mottatt Dokument 1 fra Riksrevisjonen, men vil bli publisert på Konkurransetilsynet sine nettsider så snart dokumentet er offentlig.

Bergen, den 28. februar 2020

Lars Sørsgård
konkurransedirektør

2 Oppstilling av bevilgningsrapportering med noter

Prinsippnote for bevilgningsrapportering

Årsregnskap for det alminnelige prisreguleringsfondet er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene"). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.6 og Finansdepartementets rundskriv R-115 av desember 2019.

Det alminnelige prisreguleringsfondet ble opprettet ved avsetning av avgifter som følge av prisregulering. Fondet er gruppert til å være et B2.3 fond, et fond med midler som ikke kan regnes som aktiva i kapitalregnskapet, men som statlige myndigheter har rett til å disponere. Det alminnelige prisreguleringsfondet er en formuesmasse (kapital) som regnskapsmessig er adskilt fra statens øvrige midler, og der anvendelsen er bundet til et nærmere fastsatt formål med varighet utover ett budsjettår. Fond har en forenklet rapportering til statsregnskapet. Betalingsformidling skal skje gjennom statens konsernkontoordning og likvidene skal oppbevares på oppgjørskonto i Norges Bank. Beholdninger på oppgjørskonti overføres til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Øvre del av oppstillingen viser hva som er rapportert i likvidrapporten til statsregnskapet. Likvidrapporten viser fondets saldo og endringer i perioden på fondets oppgjørskonto i Norges Bank. Alle finansielle eiendeler og forpliktelser som fondet er oppført med i statens kapitalregnskap, vises i oppstillingens nedre del.

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2019

Beholdninger rapportert i likvidrapport	Note	Regnskap 2019
Inngående saldo på oppgjørskonto i Norges Bank		12 399 162
Endringer i perioden		-5 009 849
<i>Sum utgående saldo oppgjørskonto i Norges Bank</i>		<i>7 389 313</i>

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet 31.12.18

Konto	Tekst	Note	2019	2018	Endring
811502	Beholdninger på konto(er) i Norges Bank		7 389 313	12 399 162	-5 009 849

*Note A utarbeides ikke for det alminnelige prisreguleringsfondet på bakgrunn av at det er ikke blir gitt tildelinger over statsbudsjettet til fondet. Det er kun årlige renteinntekter som blir bokført som inntekter til fondet.

3 Oppstilling av fondsregnskap med noter

Prinsippnote til årsregnskapet

Det alminnelige prisreguleringsfondet har regnskapsførernummer 811502 og oppgjørskonto 0677 6014 3695 i Norges Bank. Fondsregnskapet tilsvarer oppstillingen av virksomhetsregnskapet i årsregnskapet for statlige virksomheter. Fondsregnskapet er utarbeidet etter kontantprinsippet. Det innebærer at inntektene (overføringer til fondet) vises i oppstillingen av resultatet når de er innbetalt. Utgifter (overføringer fra fondet) vises i oppstillingen av resultatet når de er utbetalt.

Resultatoppstillingen inneholder alle overføringer til og fra fondet i regnskapsåret. Periodens resultat er forskjellen mellom overføring til fondet og overføring fra fondet og resultatet viser netto endringer i fondskapitalen. Resultatet er overført til opptjent fondskapital i balanseoppstillingen.

Kapitalinnskudd eller tilbakebetaling av kapitalinnskudd i fondet blir ikke vist i resultatoppstillingen, men blir ført direkte i balansen mot innskutt fondskapital.

Oppstilling av resultat for PF 2018	Note	2019	2018
<i>Overføringer til fondet</i>			
Overføringer fra andre statlige regnskap	1	94 797	68 284
Sum overføringer til fondet		94 797	68 284
<i>Overføringer fra fondet</i>			
Overføringer til andre statlige regnskap	2	5 104 646	4 422 216
Sum overføringer fra fondet		5 104 646	4 422 216
Resultat for perioden		-5 009 849	-4 353 932
Disponering			
Overføring av resultat for perioden til opptjent fondskapital		-5 009 849	-4 353 932

Oppstilling av balanse for PF 2018	Note	2019	2018
<i>Eiendeler</i>			
Oppgjørskonto i Norges Bank		7 389 313	12 399 162
Sum eiendeler		7 389 313	12 399 162
<i>Fondskapital og gjeld</i>			
Innskudd fondskapital	3	21 800 000	21 800 000
Opptjent fondskapital	3	-14 410 687	-9 400 838
Sum fondskapital og gjeld		7 389 313	12 399 162

Note 1

Fondets inntekter består av renteavkastning på beholdningen i Norges Bank. Dette er vist i linjen overføringer fra andre statlige regnskap med kr 94 797.

Note 2

Det er gjort utbetalinger til prosjekter hos følgende tilskuddsmottakere i 2019:

Mottaker	Beløp
Copenhagen Economics	262 500
Norwegian Research Centre AS	164 000
Oslo Economics AS	609 375
Samfunns- og Næringslivsforskning AS	3 592 521
Universitetet i Bergen	476 250
Sum tilskuddsutbetaling 2019	5 104 646

Note 3

Ved overtakelse som sekretariat for fondet i 1999 hadde fondet pr 31.12 en kontantbeholdning på kr 21,8 mill. Renteinntektene var på kr 1,3 mill. Opptjent fondskapital er renteavkastning og utbetalinger i perioden fra overtakelse av fondet. Ved utbetalinger fra fondet kan det benyttes både renter og innskutt kapital

Vedlegg 2 - Det alminnelige prisreguleringsfondet - Rapportering på prosjekter

Konkurransetilsynet har siden 2014 utlyst forskningsmidler hver høst, der siste utlysning ble gjennomført høsten 2019. I det følgende gis en overordnet oversikt over prosjektporteføljen med aktivitet i 2019, samt presentasjon av nye prosjekter som etter siste utlysning høsten 2019 har fått tildelt forskningsmidler for 2020/2021. Fullstendig oversikt over tildelinger og prosjektrapporter er tilgjengelig på kt.no.¹⁰

Avsluttede prosjekt i 2019

Oslo Economics: An ex-post analysis of merger price effects: The case of the Telia/Tele2 merger in the Norwegian market for mobile telecommunications

Prosjektet ble ved vedtak 2018-4 tildelt 650.000 kr i 2018. Prosjektet evaluerer effekter av foretakssammenslutningen mellom TeliaSonera AB og Tele 2 Norge AS i 2015, jf. Konkurransetilsynets vedtak V2015-1. Prosjektet ble presentert i seminar hos Konkurransetilsynet våren 2019. Prosjektet har resultert i forskningsartikkelen "*Efficiency Gains vs. Internalization of Rivalry: Brand-Level Evidence from a Merger in the Mobile Telecom Market*" av Elias Braunfels, Arne Rogde Gramstad og Jostein Skaar.

Copenhagen Economics: An ex-post assessment of Norwegian merger policy

Prosjektet ble ved vedtak V2018-5 tildelt 750.000 kr i 2018. Prosjektet evaluerer effekter av foretakssammenslutningen mellom TeliaSonera AB og Vollvik Gruppen AS i 2005, jf. Konkurransetilsynets avgjørelse A2005-36. Prosjektet ble presentert i seminar hos Konkurransetilsynet våren 2019. Prosjektet har resultert i artiklene "*Ex-post analysis of the Teliasonera/Chess 2005 merger*" av Norbert Maier, Julie Runge Jørgensen, Asger Lunde og Otto Toivanen.

BECCLE - Bergen Center for Competition Law and Economics

BECCLE ble ved vedtak V2019-5 tildelt 485.000 kr for 2019 til gjennomføring av åpne seminarer innen konkurranserett og konkurranseøkonomi, tildeling av masterstipender innen konkurranserett og konkurranseøkonomi, samt til gjennomføring av BECCLE konferansen 2019 i konkurranserett og konkurranseøkonomi. BECCLE arrangerte i 2019 åtte ordinære seminarer¹¹. BECCLE tildelte i 2019 stipend til 12 masterstudenter, fordelt på 11 masteroppgaver. Seks av oppgavene var innen konkurranserett, mens fem oppgaver var innen konkurranseøkonomi. BECCLE arrangerte 25.-26. april 2019 den fjerde årlige konkurransepolitiske konferansen.

Oslo Economics: En generell modell for å estimere prisseffekter av strukturendringer

Prosjektet ble ved vedtak V2017-2 tildelt 600.000 kr for 2017. Prosjektet utvikler en generell modell for måling av prisseffekter ved foretakssammenslåinger som også tar hensyn til endringer i vertikale relasjoner, både mellom fusjonerende parter og eventuelle insentivendringer på ikke-fusjonerende parter. Prosjektet har resultert i artikkelen "*Unilateral Price Effects And Vertical Relations Between Merging And Non-Merging Firms*" av Harald Bergh, Arne Rogde Gramstad og Jostein Skaar. Arbeidet er presentert internasjonalt og artikkelen ble publisert i Journal of Industrial Organization i 2019.

NORCE v/ Ingrid Margrethe Halvorsen Barlund: Handheving av kartell i EU konkurranseretten

Prosjektet ble ved vedtak 2019-7 tildelt 246.000 kr for 2019. Prosjektet har sett nærmere på samspillet mellom lempning og kriminalisering av kartell, og mellom lempning og erstatningskrav. Prosjektet har resultert i to artikler; "*Criminalisation of cartels within EU competition law*" og "*Commitment decisions within EU and EEA competition law – a threat to judicial review and effective*

¹⁰ <https://konkurransetilsynet.no/forskning/forskningsmidler/>

¹¹ Se beccle.no for omtale og video av seminarer og konferanse, og masteroppgaver.

private enforcement". Førstnevnte artikkel er inntatt i festskrift/UIB/jur fakultet, den siste artikkelen innsendt til tidsskrift med fagfelleevaluering. Ytterligere et arbeid vil inntas i et pågående bokprosjekt.

Pågående prosjekter per 1. januar 2020

SNF v/ Ronny Gjendemsjø (Universitetet i Bergen, juridisk fakultet) og Malin Arve (Norges Handelshøyskole) – Between predation and bid rigging: Competition issues in procurement markets

Prosjektet ble ved vedtak V2019-3 tildelt 550.000 kr for 2019 og 850.000 kr for 2020, totalt 1.400.000 kr. I prosjektet analyseres unormalt lave bud samt anbudssamarbeid i offentlige og private innkjøpmarkeder. Arbeidet kombinerer økonomisk og juridisk teori samt økonometrisk analyse. Foreløpige resultater fra både den juridiske og økonomiske analysen om svært lave tilbud ble presentert på Anskaffelsesakademiets F&U dager på NTNU i Trondheim høsten 2019. Prosjektet vil levere tre akademiske artikler våren 2021.

SNF v/ Erling Hjelmeng (Universitetet i Oslo) og Tina Søreide (Norges Handelshøyskole): Skyldkravet i konkurranseretten og alternative håndhevelsesformer

Prosjektet ble ved vedtak 2019-4 tildelt 718.500 kr for 2019 og 718.500 kr for 2020, totalt 1.437.000 kr. Prosjektet omhandler prinsipper for foretaksansvar i konkurransesaker, med betydning også for annen økonomisk kriminalitet. Prosjektet er i rute, og har levert flere bidrag i form av foredrag, seminarer og innlegg. Tre masteroppgaver er påbegynt i relasjon til prosjektet. Grunnet innleveringstidspunkt for masteroppgavene, kan det bli aktuelt å forlenge prosjektiden til januar 2021.

SNF v/ Hans Jarle Kind: Price discrimination in the input market: efficiency enhancing or anti-competitive?

Prosjektet ble ved vedtak 2019-6 tildelt 600.000 kr for 2019 og 630.000 kr for 2020, totalt 1.230.000 kr. Prosjektet vil studere hvilke faktorer som gir opphav til prisdiskriminering mellom detaljister, og herunder se særlig på betydningen av størrelse. Prosjektet vil levere to akademiske artikler ved årsslutt 2020.

SNF v/ Frode Steen: "Industrial organization of legal and illegal cartels: dynamics in collusion over time and jurisdiction"

Prosjektet ble ved vedtak V2017-5 tildelt 304.000 kr for 2017 og 762.913 kr for 2018. Prosjektet har som mål å øke kunnskapen om dynamikk i ulovlige karteller gjennom å studere lovlige karteller og kartellkontrakter over tid. Prosjektet har levert to artikler. Artikkelen "*Norske karteller: De var mange og de var fremdeles lovlige så sent som i 1992*" av Frode Steen, Ari Hyytinen og Otto Toivanen publiseres i Samfunnsøkonomien 1/2020. Artikkelen "*Norwegian Cartel Law, policy, registration and practice under the Price and Competition Act 1954-1933*" av Frode Steen og Eirik Østerud er innsendt til vitenskapelig tidsskrift. I prosjektet pågår arbeid med ytterligere en artikkel om kartellkontraktenes dynamikk, med fokus på hvordan store etterspørselssjokk påvirker valg av kontrakt. Prosjektets tredje og siste artikkel ferdigstilles høsten 2020, jf. vedtak om fristutsettelse.

Uni Rokkansenteret v/Tommy Staahl Gabrielsen: The law and economics of exclusion

Uni Rokkansenteret ble ved vedtak V2015-35 tildelt 1.266.000 kr for 2017. Prosjektet omfatter fire tema/delprosjekt: "*Exclusivity and investment*", "*naked exclusion*", "*category management and exclusion*" og "*case law and exclusion*". Prosjektet har resultert i artiklene "*Exclusionary contracts and investment*" av Greg Shaffer og Simen A. Ulsaker og "*Exclusive Contracts with Cournot Competition*" av Bjørn Olav Johansen og Greg Shaffer. Ytterligere en artikkel skal leveres på prosjektet i 2020.

Uni- Rokkansenteret v/ Tommy Staahl Gabrielsen: Ikke-pris effekter av fusjoner – implikasjoner for fusjonskontrollen

Uni-Rokkansenteret ble ved vedtak V2018-1 tildelt 431.000 kr 2018 og 888.000 kr 2019, totalt 1.319.000 kr. Prosjektet analyserer ulike problemstillinger gitt at enkelte parametere for konkurransen mellom kjedebutikker bestemmes nasjonalt, mens andre konkurranseparametere

(servicenivå eller kvalitet) bestemmes lokalt av den enkelte butikk, eventuelt der beslutninger langs ulike konkurransedimensjoner foretas på ulike nivå i en kjede. Prosjektet vil blant annet ta for seg betydning for prispressanalyser og effektive avhjelpende tiltak. Prosjektet vil levere to artikler innen 1. juli 2020.

SNF v/ Øivind Anti Nilsen: Competition and risk-taking: Disentangling bank and borrower behaviour

Prosjektet fikk ved vedtak V2018-2 tildelt 220.000 kr i 2018 og 420.000 kr i 2019, totalt 640.000 kr. Prosjektets mål er å estimere hvordan grad av intensitet i konkurransen påvirker banker og låntakers risikotaking, og dermed den overordnede risiko for bankene. Prosjektet benytter et datasett for norske bedrifters lån fra 1997 til 2017. Prosjektet har levert en masteroppgave som er utgitt som rapport ved SNF: *The Effect of Credit Portfolio Diversification and Ownership on Banks' Risk Exposure* av Mathilde Ragnhildstveit og Caroline Silver. Prosjektet vil levere en artikkel innen 31.12.20, jf. vedtak om fristutsettelse.

SNF v/ Hans Jarle Kind: Competition and co-operation in mobile telecom markets

Prosjektet ble ved vedtak V2018-3 tildelt 355.000 kr i 2018 og 577.000 kr i 2019, totalt 932.000 kr. Prosjektet omhandler samarbeidsavtaler for deling av infrastruktureressurser i telekom markedet. I prosjektet analyseres det hvordan infrastruktur som en delt ressurs påvirker konkurranse, investeringer og incentiver for nettverkstilbydere til å fusjonere eller inngå samarbeidsavtaler. Det er i forbindelse med prosjektet avholdt en konferanse. En akademisk artikkel er ferdigstilt og innsendt til anerkjent fagjournal. Prosjektet vil levere ytterligere en akademisk artikkel, i stedet for en populærvitenskapelig artikkel som opprinnelig planlagt. Prosjektet leverer siste akademiske artikkel innen 30. juli 2020, jf. vedtak om fristutsettelse.

Nye prosjekter som ble tildelt midler etter utlysning av midler i høst 2019

Etter utlysning høsten 2019 for tildeling av forskningsmidler i 2019/2020 kom det totalt inn 13 søknader. Følgende prosjekter tildeles midler:

Tore Lunde tildeles ved vedtak V2020-1 240.000 kroner for 2021 til prosjektet "*Gjelder det et skjerpet beviskrav for utmålingsmomenter som inngår i fastsettelsen av administrative reaksjoner? Jf. Høyesteretts dom i Rt-2012-1556 (Brosaken) avsnittene 35 og 60*". Prosjektet vil levere en juridisk fagartikkel egnet for publisering i anerkjent tidsskrift.

Norges Handelshøyskole tildeles ved vedtak V2020-2 300.000 kroner til gjennomføring av den 48. årlige konferansen *European Association for Research in Industrial Economics ("EARIE")* i 2021. Den årlige EARIE –konferansen samler deltakere internasjonalt fra forskning, næringsliv og forvaltning, og presenterer forskning innen næringsøkonomi (Industrial Organization). Konferansen avholdes i Bergen 27. – 29. august 2021 i samarbeid mellom Norges Handelshøyskole og Universitetet i Bergen.

Bergen Center for Competition Law and Economics ("BECCLE") tildeles ved vedtak V2020-3 470.000 kroner for 2020 til gjennomføring av åpne seminarer i konkurranserett og konkurranseøkonomi, BECCLE konferansen 2020 i konkurranseøkonomi- og konkurranserett og til masterstipender i konkurranserett og konkurranseøkonomi.

Handelshøyskolen BI tildeles ved vedtak V2020-4 696.000 kroner for 2020 og 603.500 kroner for 2021, totalt 1.300.000 kroner til gjennomføring av prosjektet "*Prissamarbeid, prisforhandlinger og prisdiskriminering*". Prosjektet vil levere to akademiske artikler.

Menon Economics tildeles ved vedtak V2020-5 1.249.500 kroner til prosjektet "*Utvikling i markedskonsentrasjon og marginer i Norge*". Prosjektet omhandler flere spørsmål knyttet til utvikling i næringskonsentrasjon, og sammenheng med utvikling av lønnsomhet. Prosjektet vil resultere i to forskningsartikler.

Konkurransetilsynet

Postboks 439 Sentrum
5805 Bergen

Kontorlokaler: Zander Kaaes gate 7, 5015 Bergen

Organisasjonsnummer: 974 761 246

Telefon: 55 59 75 00

E-post: post@kt.no

www.konkurransetilsynet.no

